

קביעת דמי מזונות וחלוקתם בין ההורים

אריאל קרלינסקי, מיכאל שראל, יואב מזא"ה¹

טיוטה להערות

20 באוגוסט 2020

תקציר

מאמר זה בוחן כיצד יש לחלק את עלות גידול הילדים במקרה של פירוד בין בני זוג ומסביר כיצד יש ליישם את פסיקת בית המשפט העליון בבע"מ 919/15 בעניין מזונות ילדים באמצעות נוסחה עליה יכול בית המשפט להתבסס כאשר הוא פוסק על דמי מזונות. הנוסחה נשענת על אומדני עלות גידול ילדים אובייקטיביים ושקופים ומתחשבת בהכנסות ההורים הכוללות והפרטניות, במספר וגילאי הילדים וכן בזמני השהות של הילדים עם כל אחד מן ההורים. נוסחה זו מבוססת על נתונים אמפיריים של הוצאות משקי בית ועל ניתוח כלכלי שהשתמש במתודולוגיה מתקדמת שפותחה בעשורים האחרונים בספרות הכלכלית העוסקת בנושא זה. היא תביא לפסיקת מזונות ילדים בהתאם לפרמטרים אובייקטיביים, ולא השערות שבמקרים רבים הן שרירותיות, ותעניק כלים המאפשרים לצפות מראש את גובה המזונות שייקבע, דבר שיביא להפחתה משמעותית בהתדיינויות בבתי המשפט. במקביל, הדברים מופנים גם למחוקק שיוכל לקחת את הדברים ולקבוע אותם בצורה מסודרת בחקיקה.

¹ אריאל קרלינסקי הוא כלכלן בפורום קהלת לכלכלה; ד"ר מיכאל שראל הוא ראש פורום קהלת לכלכלה; ד"ר יואב מזא"ה הוא עמית בפורום קהלת ומרצה בכיר בפקולטה למשפטים בקריה האקדמית אונו. המחברים מודים לגב' יפית אלפנדרי ולגב' מרים ברלינר על הערותיהן המועילות מאד על גרסה קודמת של המאמר.

כתובת מייל: msarel@kohelet.org.il.

1. הקדמה

בשנת 2017 קבע בית המשפט העליון בהלכת בע"מ 919/15 כי מזונות ילדים, לפחות מגיל 6 ומעלה, ייקבעו בהתאם ליחס ההכנסות בין ההורים ולהוצאות שההורים מוציאים על הילדים באופן ישיר, (דבר שנקבע במידה רבה בהתאם לזמני השהות שלהם עם הילדים).²

כלל משפטי זה ניתן לבטא כנוסחה מתמטית פשוטה הקובעת את גובה מזונות הילדים כעלות הטיפול בילדים כפול יחס הכנסות ההורים פחות ההוצאות הישירות שכל הורה מוציא על ילדיו (דבר שבאמור נקבע במידה רבה בהתאם ליחס זמני השהות שלהם עם הילדים).³ קביעה זו אמורה הייתה להוביל ליצירת כללים ודאיים ופרדיקטביליות שתייתר במידה רבה את הצורך בהתדיינות משפטית, לכל הפחות בנוגע למזונות הילדים.

אלא שפסק הדין הותיר מספר שאלות פתוחות ופתח מספר סוגיות חדשות: השאלה הגדולה ביותר היא מהי עלות גידול הילדים וכיצד היא נקבעת, שהרי קביעה זו היא המפתח לקביעת גובה מזונות הילדים.

ואכן, בעקבות פסק הדין, והלקונה שנתרה בו בנוגע לאופן קביעת עלות גידול הילדים, נוצר כאוס בנוגע לשאלת מפתח זו. במקום שפסק הדין יצמצם את המחלוקות בנוגע למזונות ילדים, וייצור ודאות משפטית, במידה רבה הוא הביא לתוצאה הפוכה. בהעדר נתונים בנוגע לגובה עלות גידול הילדים, פסקי דין ומאמרים החלו להשתמש בסכומים שונים, כל אחד בהתאם להשקפתו,⁴ והמהומה וחוסר הוודאות שנוצרו בעקבות כך, הרקיעו שחקים.

בעבודה זו אנו מתבססים על מחקר של קרלינסקי ושראל (2019), שפורסם ברבעון לכלכלה, בו הם אמדו את גובה הוצאות גידול ילדים על בסיס ניתוח נתונים אמפיריים של סקר הוצאות משק הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.⁵

² בע"מ 919/15 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 19.7.2017).

³ יואב מזא"ה "מהפכת מזונות הילדים: בעקבות פסיקת בית המשפט העליון בבע"מ 919/15 הארת דין 1 (2018).

⁴ שחר ליפשיץ וענת ליפשיץ "מזונות ילדים בגלים 6 עד 15 במצבי משמורת משותפות? מבט פרשני וגישורי בעקבות בע"מ 919/15"; מרכז רקמן, הלכת בע"מ 1709, 919/15 פלוני נ' פלונית: הצגה וניתוח (2017).

⁵ קישור מהיר למאמר: <https://bit.ly/2PufvAL>

אנו מספקים גם מענה לשאלות נוספות, שחלקן נותרו פתוחות בפסק הדין, ובהן אם דמי המזונות הם כמקשה אחת או שיש להבדיל בין סוגי הוצאות שונים; כיצד בדיוק מתחלקת עלות זו בין ההורים; האם ניתן לעדכן את הסכומים והחלוקה שנקבעו בבית המשפט כאשר חל שינוי בגובה הכנסות ההורים וכדומה; מה המשמעות הכלכלית של פיצול משק הבית לשני משקי בית וכיצד צריך הדבר להשפיע על קביעת גובה המזונות, ועוד.

הצעותינו יכולות לשמש כבסיס לשפיטה וגם לחקיקה אשר תסדיר את הנושא באופן מובנה ומעוגן משפטי ואמפירי, והעולה בקנה אחד עם פסיקת בית המשפט העליון בנושא.

בחלק 2 אנו מציגים בקצרה את הרקע המשפטי ואת הכללים שנקבעו בפסק הדין; בחלק 3 אנו בוחנים, על בסיס מאמר קודם שבחן לעומק שאלה זו, כיצד ניתן לקבוע את עלות גידול ילדים; בחלק 4 אנו מציגים כיצד יש לחלק את העלות בין ההורים במקרה של פירוד; בחלק 5 אנו דנים במשמעות הכלכלית של המעבר ממשק בית אחד לשני משקי בית מפוצלים; בחלק 6 אנו דנים בהשפעה של זמני השהות של הילדים על עלויות ההורים ומחלקים את סך עלות גידול הילדים למרכיביה השונים; בחלק 7 אנו מציגים השוואה בינלאומית קצרה של הסדרים מקבילים במדינות אחרות בעולם; בחלק 8 אנו דנים בסוגי ההכנסה של ההורים וכן מבחינים כי חלק ממנה הינו הכנסה המיועדת ישירות לכיסוי עלויות גידול ילדים; בחלק 9 אנו מסכמים את כלל הסוגיות ומציעים נוסחה שממנה ייגזרו סכומי המזונות המועברים בין ההורים. הנוסחה לוקחת בחשבון את סך עלות גידול הילדים, גודל ויחס ההכנסה בין ההורים ואופן חלוקת זמני השהות של הילדים עם כל הורה, ועל פיהן קובעת את גובה תשלום המזונות שיש לקבוע. השימוש בנוסחה שקופה ופשוטה מוביל לכך שסכומי המזונות התמיכה ייקבעו בהתאם לקריטריונים אובייקטיביים ככל הניתן, שהינם ידועים מראש. בחלק 10 אנו מציעים מנגנון לעדכון המזונות על פני זמן, אם יש בכך צורך; בחלק 11 אנו מסכמים ומציעים רעיונות למחקרים עתידיים אפשריים בנושא זה.

2. רקע משפטי

החוק במדינת ישראל קובע כי מזונות ילדים עד גיל 18 נקבעים לפי הדין הדתי החל על ההורים.⁶ דין זה חל על הצדדים גם אם הם מתדיינים בבתי משפט לענייני משפחה. בקרב יהודים חל הדין העברי, לפיו האחריות הכלכלית של האב לצרכי הילדים גדולה יותר מזו של האם, לפחות עד גיל

⁶ החוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות) התשי"ט-1959, סעי' 3.

6.7 עד לפני שנים אחדות, פירשו בתי המשפט את הדין העברי כמחיל על האב את החיוב הבלעדי במזונות הילדים, לכל הפחות לסכומים אותם הם כינו "צרכים הכרחיים", וזאת בלי קשר לגובה ההכנסה של האם וכמעט ללא קשר להיקף זמני השהות של הילדים.⁸ כתוצאה מכך, בתי המשפט החילו את חיוב המזונות גם כאשר האם השתכרה בצורה שווה לאב או יותר ממנו. בנוסף, אבות נשאו כמעט באותם דמי מזונות גם אם הילדים שהו 100% מהזמן אצל האם וגם אם הילדים שהו אצל האבות כמחצית מהזמן.⁹

אולם בשנת 2017 קבע בית המשפט העליון בפס"ד בע"מ 919/15 כי מגיל 6 ומעלה החובה במזונות ילדים אינה מגדרית וההורים נושאים יחד בחובת מזונות ילדים, בהתאם ליכולתם הכלכלית ולהיקף טיפולם בילדים. פסק דין זה היה מהפכני. מזונות ילדים חלים עתה, לכל הפחות מגיל 6, על שני ההורים, בהתאם לגובה הכנסותיהם. חשובה לא פחות היא הקביעה שמסכום המזונות בו חייב כל הורה יש להפחית את ההוצאות שההורה מוציא באופן ישיר על הילדים, ולפיכך המזונות צריכים להיקבע בהתחשב בזמני השהות של הילדים עם כל הורה. הבשורה הראשונה של פסק הדין היא אפוא ששני ההורים חייבים במזונות, ושעל בתי המשפט לשקול את ההכנסות של שניהם בקביעת החיוב היחסי שלהם במזונות. הבשורה השנייה של פסק הדין היא שבפסיקת המזונות על בתי המשפט להתחשב בהוצאות ששני ההורים מוציאים על הילדים כאשר הם שוהים עמו, ואף כאשר הם אינם עמו.¹⁰

עם כל השבחים להם זכה פסק דין זה, נמתחה עליו גם ביקורת מכיוונים שונים. אחת הטענות הייתה שבעקבות פסק הדין, להורים יהיה אינטרס להילחם על ימי שהות עם הילדים מתוך מוטיבציה כלכלית – לאבות יהיה אינטרס להרחיב את ימי השהות שלהם עם הילדים כדי להקטין את גובה המזונות שישלמו, ולאמהות יהיה אינטרס מנוגד לצמצם את זמני השהות של האבות עם הילדים על מנת להגדיל את המזונות שתקבלנה.

⁷ ראו יואב מזא"ה "מזונות ילדים – בין מיתוס למציאות: הדין הדתי, הפסיקה ומה שביניהם" דין ודברים יא 501 (2018), עמ' 531-508.

⁸ מזא"ה, שם, בעמ' 550-532.

⁹ ראו ע"ם (מחוזי חי') 318/05 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 30.1.2006), שם נקבע שבמשמורת משותפת ניתן להפחית כ- 25% מהמזונות, אך לא להפחית מהמדור, כך שבפועל ההפחתה הייתה כ- 17% בלבד. להרחבה בנושא זה, ראו מזא"ה לעיל הערה 7, בעמ' 548.

¹⁰ ראו מזא"ה לעיל הערה 3.

ואכן, רבים סבורים שמאז פסק הדין החריפו מאבקי המשמורת וזמני השהות, וחלה עליה במקרים הקשים של תלונות שווא וניכור הורי,¹¹ ככלי טקטי לצמצם את זמני השהות של הילדים עם ההורה האחר.

זה המקום לציין שאם הורים נאבקים על ימי שהות מתוך התפיסה שזה כדאי מבחינה כלכלית, הדבר מלמד כי ייתכן שגובה המזונות הנפסק עבור יום שהות גבוה מהעלות השולית האמיתית של יום השהות. אילו היו בתי המשפט פוסקים מזונות השווים מבחינה כלכלית לעלות השולית של יום השהות, הייתה נוצרת 'אדישות' מבחינה כלכלית, כלומר העדר תמריץ לכאן או לכאן. יתכן, כמובן, שמאבק של הורים להגדלת מספר ימי השהות של הילדים בביתם נובע משיקולים נוספים, מעבר לשיקולים הכלכליים. אך ככל שהורים נאבקים על ימי שהות מתוך שיקולים כלכליים הנוגעים למזונות ילדים, הדבר מלמד שגובה המזונות הנקבע הוא גבוה מהעלות הריאלית של גידול הילדים.

ואכן, פסק הדין לא הגדיר שום כלל או דרך לקבוע מהו גובה עלות גידול הילדים. שאלה קריטית זו נותרה בפסק הדין פתוחה לחלוטין. עם כל הכבוד הרב, לבתי המשפט אין בהכרח כלים להכריע בשאלה מהותית זו. בתי המשפט ניזונים ממידע המסופק להם על ידי הצדדים עצמם או מאומדנא כללית ושרירותית. אך בשאלה מהי עלות שני ילדים בני 10 ו-15, במשפחה שבה הכנסות שני ההורים מסתכמת ב-14,000 שקלים בחודש, אין לבתי המשפט כל כלי להכרעה, ללא הסתמכות על ניתוח כלכלי מקצועי.

הפסיקה – גם זו שקדמה לבע"מ 919/15 וגם זו שלאחריו – הניחה בצורה שרירותית מהי עלות הילדים, כאשר הנחות שרירותיות אלה אינן אחידות ואינן עולות בקנה אחד עם נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה,¹² ואף עם ניתוחים שפורסמו על-ידי גופים ממלכתיים שונים,¹³ אם כי, כפי שנראה בהמשך, ניתוחים אלה אינם חפים מבעיות.

¹¹ ניכור הורי הוא הסתה של הילדים בידי אחד ההורים נגד ההורה האחר. ראו בעניין זה ענבל בר-און ויואב מזא"ה, "ניכור הורי" (משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, 2019).

¹² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר הוצאות משק הבית 2011 – סיכומים כלליים (2013).

¹³ השווה לדוגמה את בר"ע (מחוזי תל אביב) 1895/02 ב. י. נ' ב. נ. (פורסם בנבו, 20.1.2003) עם עדי ברנדר ומישל סטרבצ'ינסקי, מדיניות הממשלה ביחס להורים צעירים (בנק ישראל, חטיבת המחקר, 2014). ראו גם דוח הוועדה לבחינת נושא מזונות הילדים בישראל (2012, "דוח ועדת שיפמן"), עמ' 78-92, המביא ניתוחים כלכליים אמפיריים ואחרים ביחס להיקף ההוצאות של משקי בית על ילדים.

מטרתו של מאמר זה היא אפוא למלא לאקונה זו, ולספק לבתי המשפט, למחוקק ולמעצבי המדיניות כלים כלכליים מבוססים לקבוע מהי עלות גידול הילדים, בהתאם לאפיוני המשפחה, וביצד ראוי לחלק את עלות גידול הילדים בין ההורים במסגרת חיוב המזונות.

3. קביעת עלות גידול ילדים

גובה ההוצאות של משק בית על גידול הילדים מושפע במידה רבה ממספר הילדים במשק הבית, גילאי הילדים וסך ההכנסה נטו של משק הבית. ואכן, קרלינסקי ושראל (2019) אמדו את עלות גידול ילדים בישראל כפונקציה של פרמטרים אלה, בהתחשב גם בגורמים נוספים.

משום כך, כאשר תיק בנושא מזונות ילדים מגיע לערכאה משפטית, עליה לקבל בתחילת הדיון פרמטרים אלה על מנת שתוכל לקבוע מה הייתה עלות גידול הילדים (האובייקטיבית) במשק הבית לפני הפירוד. ממצאים אובייקטיביים ומהימנים לגובה הוצאות אלה נמצאים במאמרם. ההוצאות על ילדים בישראל נאמדו שם בעזרת המדגמים המייצגים של סקר הוצאות משקי בית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וניתן למצוא במאמר טבלאות מפורטות, בהן עלות הילדים הינה פונקציה של מספר הילדים, גילאי הילדים וסך ההכנסה נטו של משק הבית.

אומדנים אלה עדיפים על פני דיווח עצמי של ההורים בנוגע להוצאותיהם על ילדים שכן אלה נתונות למניפולציה ומעודדים דיווח לא מהימן – היות שבשיטת הדיווח העצמי, ככל שההורה שתובע מזונות יטען להוצאות גבוהות יותר, כך סכום המזונות שיקבל יהיה גבוה יותר. מנגד, אדם שירצה להפחית את היקף דמי המזונות שישלם לאחר הפירוד יטען להוצאות נמוכות יותר על גידול ילדים לפני הפירוד.

טבלה 1 להלן מציגה את עלות גידול הילדים עבור מספר הרכבי משק בית ורמות הכנסה, כפי שחושבו והוצגו בקרלינסקי ושראל (2019). ההכנסה בטבלה הינה של כלל משק הבית, כלומר – ההכנסה של שני ההורים לפני הפירוד. הקושי המתודולוגי הוא להפריד בין הוצאות משק הבית שמיועדות לילדים וההוצאות שאינן נוגעות אליהם, כאשר ברור שישנן סוגי הוצאה מעורבים (כגון שב"ד, חשמל, ומוצרי מזון). עם קושי זה התמודדו קרלינסקי ושראל במאמרם, תוך שימוש במתודולוגיה מתקדמת שפותחה בעשורים האחרונים בספרות הכלכלית העוסקת בנושא זה.

בטבלה מוצגות שתי תוצאות לגובה ההוצאות על הילדים (בהתאם למאפייני משק הבית), אחת על פי "השיטה לפי גמישויות" והשנייה על פי "השיטה המסורתית". שתי השיטות מזהות את עלות גידול הילדים (מתוך כלל הוצאות משק הבית) לפי שיעור ההוצאה המוקדש למוצרים בסיסיים,

כמדד לרמת החיים של משק הבית. בשיטה המסורתית, רשימת סעיפי ההוצאה ה"בסיסיים" הינה סגורה וחסרת ביסוס בתאוריה הכלכלית. בשיטה לפי גמישויות, כל סעיף הוצאה נבדק האם הוא בסיסי במובן של גמישות הוצאה נמוכה (ההגדרה הכלכלית המקובלת)¹⁴. בכך, שיטה זו מדויקת יותר כיוון שהיא מזהה גם סעיפי הוצאה בסיסיים שאינם נמצאים ברשימה הסגורה של השיטה המסורתית. אולם, קשה יותר להשוות את תוצאותיה, שחורגות מעט (כלפי מטה) ביחס למחקרים קודמים, המתבססים על השיטה המסורתית או שיטות הדומות לשיטה המסורתית אשר שימשו בין היתר כבסיס להמלצות מדיניות במדינות שונות, כולל בישראל (וועדת שיפמן). פירוט נרחב יותר על ההבדל בין השיטות וטבלאות מפורטות יותר ניתן למצוא במאמר של קרלינסקי ושראל (2019).¹⁵ ניתן להתייחס לטווח האומדנים המתקבלים משתי השיטות (לפי גמישויות והמסורתית) כטווח אפשרויות ריאלי מבחינת גובה ההוצאה עבור ילדים, כאשר שני האומדנים תואמים גם לתוצאות מן הספרות המחקרית בנושא ממדינות אחרות.

הערה מתודולוגית נוספת היא האבחנה בין גילאי הילדים. בעוד מבחינת הדין העברי קיימת אבחנה בין שלוש קבוצות גיל (ילדים שמתחת לגיל 6, ילדים מגיל 6 עד 15, וילדים מגיל 15 עד 18)¹⁶, נתוני הלמ"ס שברשותנו מבחינים בין ארבע קבוצות גיל לילדים: 0 עד 5, 5 עד 10, 10 עד 15 ו-15 עד 18. בקרלינסקי ושראל (2019) נמצא כי אין הבדל מובהק בהוצאות משקי הבית בין ילדים עד גיל 5 לילדים מגיל 5 עד גיל 10, ולכן קבוצות אלה אוחדו לקבוצה אחת – ילדים מתחת לגיל 10 (נכנה בעבודה זו ילדים בקבוצה זו "קטנים"). לא נמצא הבדל מובהק גם בין קבוצות הילדים הגדולים יותר ולכן גם הן אוחדו לקבוצת ילדים מגיל 10 עד 18 (אותם נכנה "מתבגרים").

¹⁴ גמישות הוצאה נמוכה משמעותה כי כאשר סך ההוצאה עולה ב-1%, ההוצאה על המוצר הספציפי עולה בפחות מ-1%.

¹⁵ כפי שניתן לראות, עלות גידול הילדים בשיטה המסורתית גבוהה מאשר בשיטה לפי גמישויות. הפער בין שתי השיטות תלוי בהרכב משק הבית אך לא בהכנסה, והוא תלוי באופן שלילי במספר הילדים. השיטה המסורתית מניבה עלות גבוהה ב-92% עבור ילד קטן, ב-84% עבור ילד מתבגר, וב-79% עבור שני ילדים (אחד קטן ואחד מתבגר).

¹⁶ ראו מזא"ה, לעיל, ה"ש 7 לעיל, עמ' 531-508.

טבלה 1 - ההוצאה עבור ילדים (מונחי 2017) לפי הכנסה, מספר וגילאי הילדים והגדרת רמת חיים

הגדרת רמת חיים			לפי גמישויות			מסורתית	
הכנסה חודשית נטו למשק בית	קטן (מתחת לגיל 10)	מתבגר (גיל 10 ומעלה)	קטן ומתבגר	קטן (מתחת לגיל 10)	מתבגר (גיל 10 ומעלה)	קטן ומתבגר	קטן ומתבגר
5,000	746	1,351	1,859	1,430	2,490	3,322	
7,500	899	1,627	2,240	1,722	2,999	4,001	
10,000	1,036	1,876	2,582	1,985	3,458	4,614	
15,000	1,285	2,327	3,202	2,462	4,289	5,722	
20,000	1,513	2,739	3,770	2,898	5,048	6,735	
25,000	1,727	3,126	4,303	3,309	5,763	7,689	
30,000	1,932	3,497	4,814	3,701	6,447	8,601	
40,000	2,322	4,203	5,785	4,448	7,748	10,336	
50,000	2,693	4,876	6,711	5,160	8,988	11,991	
100,000	4,415	7,993	11,002	8,459	14,734	19,658	

חשוב להדגיש, בשונה מפסיקת בתי המשפט, המפרידה בין הוצאות הילדים הרגילות ("מזונות"), לבין הוצאות עבור דיור ("מדור"), אחזקת דיור ("אחזקת מדור"), והוצאות נוספות כגון חינוך, בריאות, חוגים קייטנות וכן הלאה (הוצאות המכונות לעתים "חריגות" או "מחציות"), הניתוח הכלכלי דלעיל, והסכומים המופיעים בטבלה, כוללים את כלל ההוצאות עבור הילדים ובכלל זה הוצאות המחיה, הדיור, החינוך, הבריאות וכן הלאה (ובכלל זה – הוצאות חריגות חד-פעמיות). על האבחנה בין סוגי ההוצאות השונים וחלוקת סך העלות לקטגוריות השונות נרחיב בחלק 6 של עבודה זו.

4. כיצד יש לחלק את העלות במקרה של פירוד?

אחת הטעויות הבסיסיות של בתי המשפט בהקשר של מזונות ילדים היא ההנחה שמזונות הילדים צריכים לאפשר לילדים את המשך רמת החיים אליה היו רגילים לפני פרידת ההורים.¹⁷ למעט במקרים חריגים מאד, שאיפה זו אינה מציאותית, כיוון שפיצול משק הבית לשני בתים מגדיל בצורה משמעותית את ההוצאות (גם במקרה שימי שהות הילדים מתחלקים בין בתי ההורים, וגם במקרה בו הילדים שוהים בבית אחד בלבד), אף מבלי להעלות את ההכנסות. המשמעות המעשית היא שההכנסות שמימנו את משק הבית המשותף צריכות לאחר הפרידה לממן את העלויות בשני משקי בית, דבר שבהכרח אומר שבכל אחד משני משקי הבית יהיו פחות משאבים ממה שהיה במשק הבית המשותף לפני הפרידה. בסוגיה זו נדון בחלק 5, להלן.

¹⁷ ראו בעניין זה ע"א 210/82 גלבר נ' גלבר, פ"ד לח(2) 14 (1984), עמ' 20; רע"א 324/88 אדר נ' אדר, פ"ד מב(3) 347 (1988) פס' [; תמ"ש (משפחה ר"ג) 10-01-8827 ז.ע. נ' צ.ד. (פורסם בבנו, 16.5.2010) פס' 10.

כדי לנתח מהו סכום המזונות הראוי, יש להבין אפוא כי כאשר הורים נפרדים, משק הבית היחיד הופך לשני משקי בית נפרדים, שלכל אחד מהם הכנסות והוצאות משל עצמו. כפי שקבע בית המשפט העליון, לפחות מגיל 6, שני ההורים נושאים באחריות ובחובה לכלכל את ילדיהם המשותפים, עד הגיעם לגיל הבגרות (גיל 18; דיון בחובת המזונות מעבר לגיל זה חורג ממסגרת נייר זה). אף שהחובה העקרונית של ההורים לשאת בעלות גידול הילדים חלה על שניהם, בין אם הם משמורנים ובין אם לאו, חלוקת העלות בפועל בין ההורים תלויה כמובן בהכנסות הכלכליות של כל הורה ובזמני השהות של הילדים עם כל הורה. בחלק 8 של נייר זה אנו מציעים נוסחה לחלוקת העלות וקביעת העברות (דמי מזונות) בין ההורים לטובת גידול הילדים. העיקרון המנחה הוא כי סך המשאבים נתון, וההוצאות תלויות (לרוב) בהיקף השהות של הילדים אצל כל הורה. כך לדוגמה, אם הילדים שוהים רק אצל הורה א' והורה א' משלם את כל ההוצאות הנגזרות מגידול הילדים, להורה ב' אין הוצאות ישירות הנובעות מגידול הילדים. הוא אינו נדרש לרכוש עבורם מזון, ולהוציא עבורם הוצאות דיור. בדומה לכך, אם הילדים שוהים חצי מהזמן אצל הורה א' וחצי מהזמן אצל הורה ב' – הרי ששני ההורים נושאים בעלויות אלה. עם זאת, ישנן עלויות אשר התלות שלהן בזמן השהות חזקה יותר (כגון מזון); ישנן עלויות שהתלות שלהן בזמן חלשה יותר (כגון עלויות מדור); וישנן עלויות שלא תלויות כלל בזמן שהות (כגון מימון של ניתוח רפואי). אנו מרחיבים את הדיון על חלוקת ימי השהות וסוגי ההוצאות השונים בחלק 6.

כפי שציינו לעיל, יש להתחשב בכך שהוצאות שני משקי בית עולות על ההוצאות במשק בית יחיד – גם אם מספר הנפשות הכולל אינו משתנה – זאת בין השאר מפני שחלק גדול מסך הוצאות משק הבית הן על מוצרים ושירותים בהם קיימים יתרונות לגודל, כמו למשל, דיור. ניקח כדוגמה דירה בעלת שני חדרי שינה: סביר להניח כי בדירה זו קיימים גם מטבח, שירותים, מקלחת וסלון. בחדר אחד ישנים ההורים ובחדר השני הילדים. כאשר בני הזוג נפרדים וכל אחד מהם מבקש להחזיק דירה משל עצמו, בכל אחת מן הדירות ישנם גם מטבח, שירותים, מקלחת וסלון – ואולי אף שני חדרי שינה – אחד עבור המבוגר ואחד עבור הילדים. מכאן נובע כי בתרחיש זה, סך עלויות הדיור כמעט הכפילו את עצמן. במציאות, תרחיש כזה ילווה לעיתים רבות בהקטנת שטח הדירה, שינוי עיר או שכונת מגורים וכן שינוי במאפיינים נוספים, כך שלא כל הורה יישא עתה באותה עלות דיור כפי שנשא בחצי ממנה כאשר היו בני הזוג יחדיו. הכפלת עלויות הדיור אינה גזרת גורל, והיא נובעת מהחלטות ההורים. עם זאת, דוגמה זו ממחישה כי לא ניתן בקלות לעבור מאומדן סך הוצאות עבור ילדים במשק בית משותף לאומדן הוצאות עבור ילדים בשני משקי בית נפרדים. אנו מרחיבים על סוגיה זו בחלק 5.

בצד ההכנסות, סך המשאבים (סך ההכנסה נטו) של שני משקי בית פרודים דומה לזה של משק הבית המאוחד, תחת ההנחה שמקום העבודה, תחום העיסוק או שעות העבודה של ההורים לא ישתנו באופן משמעותי בעקבות הפירוד. ניתן להניח שבמרבית המקרים ההורים מיצו את פוטנציאל ההשתכרות שלהם עוד לפני הפירוד, והפירוד רק מעצים את הקושי שלהם להגדיל את הכנסתם. ייתכנו מצבים יוצאי דופן, שבהם בעקבות הפירוד תגדל יכולת ההכנסה של אחד ההורים. אולם חשוב להזכיר שבתי המשפט לדורותיהם קבעו את כללי חלוקת הרכוש (ובהם חזקת השיתוף) במידה רבה על בסיס הקביעה שהשיתוף הזוגי מגדיל את יכולת ההכנסה של בן הזוג המפרנס העיקרי, בין השאר בגלל העברת המשימות הביתיות לאחריות של בן הזוג הביתי. בכל מקרה, בהמשך נתייחס למצבים בהם הכנסת ההורים משתנה.

בבחינת מכלול ההכנסות עולה שחלק מן ההכנסות של כל משק בית, ובפרט משק בית לאחר גירוש, הוא "הכנסה תלוית ילדים". הכוונה להכנסה של אחד ההורים אשר לא הייתה קיימת ללא קיום הילדים. הדוגמאות הנפוצות הן קצבת ילדים, נקודות זיכוי במס עבור ילדים, ותשלומי הבטחת הכנסה (אשר גבוהים יותר אצל משפחות עם ילדים). בנוסף לאלו, ישנן הנחות שונות בהוצאות שונות המוענקות למשפחות עם הורה יחידני על ידי גופים שלטוניים וחברות ממשלתיות – כמו למשל סיוע בדיוור, הנחה בארנונה והנחה בחשבון החשמל.¹⁸ עבור משפחות עם הורה יחידני, "הכנסה תלוית ילדים" יכולה להוות חלק ניכר מסך ההכנסה, ומהסכום המוקדש לרווחת הילדים בפרט, ויש צורך להחליט כיצד להתייחס לסעיפי הכנסה אלה בהגדרת הכנסת ההורה המקבל אותן – אנו מרחיבים את הדיון בסוגיה זו בחלק 7. בנוסף, וככל שתקופת התמיכה הכלכלית בילדים מתארכת (למשל אם ההורים מתגרשים כאשר הילדים עודם קטנים), יתכנו שינויים ברמות ההכנסה של ההורים – הן לחיוב והן לשלילה. לשם כך נדרש לקבוע מנגנון עדכון לגובה וחלוקת העלות, אותו אנו מתארים בחלק 9.

לסיכום חלק זה, לאחר שיש ברשותנו אומדן לסך ההוצאות עבור ילדים, על מנת להכריע על האופן בו העלות תתחלק בין ההורים הפרודים, אנו זקוקים למרכיבים הבאים:

1. קביעת ההוצאות של כל הורה – לפי ימי השהות וסוגי ההוצאה;
2. קביעת ההכנסות של כל הורה – לפי סוגי ההכנסה;
3. התחשבות בגורמים נוספים, כמו עלות החיים בנפרד, עדכון על פני זמן וכד'.

¹⁸ ראו מיכאל שראל וגלעד גייבל, "בין סיוע לקיבוע – הטבות ותמריצים למשפחות חד-הוריות – סקירה וכימות", פורום קהלת, נייר מדיניות מס' 45, אוקטובר 2018. קישור לנייר: <https://goo.gl/ZWwNDn>

5. גורם עלות החיים בנפרד – כיצד מתחשבים באובדן היתרון לגודל?

בחלק זה נדון בהתאמות הנדרשות לחישובי עלות גידול הילדים כתוצאה מפירוד ההורים והפיכת משק הבית המשותף לשני משקי בית נפרדים. כפי שנראה במהלך הדיון, מסקנות הניתוח בסעיף זה מצביעות על כך שאין צורך לבצע התאמות כלשהן.

אומדני עלות גידול הילדים מתוך קרלינסקי ושראל (2019), מהם גזרנו את גובה דמי המזונות, נאמדו, כמקובל בספרות המחקרית, על בסיס סקרי הוצאות המייצגים את כלל האוכלוסייה, תוך הגבלת המדגם למשקי בית בהם שני מבוגרים (בני 18 ומעלה) נשואים בלבד. זאת מפני שבמשקי בית עם שני מבוגרים (או יותר) שאינם נשואים (למשל, בדירות שותפים) פעמים רבות לא מתקיימים יחסי שיתוף משאבים. משקי בית עם מבוגר אחד לא נכללים בניתוח מסיבה דומה – חלק גדול ממשקי הבית עם מבוגר יחיד הם דירות רווקים והשוואתם למבוגרים עם ילדים תוך ההנחה כי ההבדל הרלוונטי הוא כמות הילדים ופער ההוצאה – הינה הנחה קשה להצדקה. בנוסף, במשקי בית בהם יש הורה יחיד עם ילדים – מקורה של חלק מן ההכנסה וההוצאה בדמי מזונות, וכיוון שהמטרה בקרלינסקי ושראל (2019) הייתה אמידת עלות גידול הילדים, ולא אמידת גובה דמי המזונות – משקי בית אלו אינם נכללים. לסיכום, המודל מבוסס על עלות גידול הילדים לפני (או ללא) הפרידה המייצגת בישראל, ובכך אינו חשוף להטיות בהם בני הזוג יכולים לנקוט בתהליך הפרידה אשר נועדו למקסם או למזער את גובה דמי המזונות.

אולם, בעיה אפשרית העולה מגישה זו היא בעיית השוני בעלויות המחיה בין שני משקי בית עם ילדים משותפים למשפחה דו-הורית המתפקדת כמשק בית אחד – שוני הנובע מן ה"יתרונות לגודל" שבחיים משותפים של שני ההורים יחד עם הילדים. כפי שהוסבר בחלק 4, לאור היתרונות לגודל של משק בית מאוחד, ישנה עלות כלכלית משמעותית לפיצול של משק הבית. את היחס בין עלויות אלה אנו מגדירים כ-"גורם עלות החיים בנפרד".

העלויות הגבוהות יותר של החיים בנפרד תקפות הן לילדים והן להורים, ואף תחת ההנחה שרמת ההכנסה המשולבת של ההורים נשארת זהה (אליה התייחסנו לעיל), ברור כי אין אפשרות שכל בני המשפחה ישמרו על אותה רמת חיים, וככל שננסה לשמור על אותה רמת חיים של מישהו מבני

המשפחה (בין אם מדובר בהורים ובין אם מדובר בילדים), משמעות הדבר תהיה פגיעה חריפה יותר ברמת החיים של בני המשפחה האחרים.

במשפחות שאינן פרודות ההנחה היא שכל בני המשפחה דואגים זה לזה (ובכלל זה לרמת החיים של כל בני המשפחה). הורים אינם רוצים שילדיהם יחוו מחסור, ילדים אינם רוצים שהוריהם יחוו מחסור, ובדרך כלל הורה אחד לא רוצה שההורה האחר יחווה מחסור.

ההנחה היא שכשיש פירוד בין ההורים, החלק האחרון – הדאגה ההדדית של ההורים זה לזה – אינה מתקיימת, אך אין יסוד להניח שמשעה שההורים נפרדו, ההורים, או מי מהם, אינם דואגים לרווחתם ילדיהם (אם כי יתכן שהדאגה של כל הורה לרווחת ילדיו תהיה גדולה יותר כאשר הם שוהים בביתו). ברובם המכריע של המקרים, גם לאחר הפירוד של ההורים, קיימת מחויבות של כל אחד מההורים לרווחתם ואושרם של הילדים. במילים אחרות, אין הורה רוצה שילדו יסבול, ואין ילד רוצה שהוריו יסבלו – לפחות לא יותר מן הנדרש עקב השינוי הנגרם מן הפירוד. זו בוודאי ההנחה הבסיסית שעומדת מאחורי ההחלטה לאפשר להורים להמשיך לגדל את ילדיהם לאחר הפירוד – במסגרת הסדרים של חלוקת זמני השהות של הילדים בין ההורים וגם במקרים בהם הילדים גרים כל הזמן עם אחד ההורים אך שומרים על קשר גם עם ההורה השני.

כלומר, גם לאחר פירוד של ההורים, הקשרים המשפחתיים (לפחות בין כל אחד מההורים לבין הילדים) נותרים חשובים וקשה להפריד בין התועלות של הצדדים – גם אם שני ההורים אינם רואים עצמם כחלק מאותה יחידה. לכן, ניתן להציע דרך להתחשב בעלות הנוספת של החיים בנפרד, המוטלת הן על הצריכה של הילדים והן של ההורים בצורה שתמזער ככל הניתן את הפגיעה ברמת החיים הכוללת של כל הצדדים.

בעבודת הניתוח הכלכלי שביצע פרופסור ראובן גרונאו בעבור הוועדה לבחינת מזונות הילדים בישראל (הידועה גם כוועדת שיפמן, אשר הגישה מסקנותיה ב-2012), כתוב כי "נהוג לחשוב שעלות החיים בנפרד גדולה ב-25 אחוז מעלות החיים המשותפים". עם זאת, גודלו של גורם זה נקבע על ידי גרונאו באופן שרירותי ולצערנו לא הצלחנו למצוא בספרות המחקרית אומדנים לגודלו של גורם זה.¹⁹ בנוסף, עלות החיים בנפרד אצל גרונאו (2012) משפיעה רק על חלקם של ההורים בתצרוכת משק הבית – אף כי היתרונות לגודל (ולכן העלויות של חיים בנפרד) קיימים גם אצל ילדים. אם ילד מתגורר בשני בתים, עלויות הדיור, החשמל וכד' עברו גבוהות יותר מאשר אם היה מתגורר בבית אחד – כפי שלהורים הוצאות גבוהות יותר פר מבוגר מאשר אם היו חיים

¹⁹ מקור אפשרי הוא סולם הנפשות הסטנדרטיות הנהוג בישראל, כאשר נפש בודדת במשק בית שווה ל-1.25 נפשות סטנדרטיות, ומשק בית עם שתי נפשות שווה לשתי נפשות סטנדרטיות.

תחת קורת גג אחת. משום כך, אנו בוחנים את ההשלכות של גורם עלות חיים בנפרד הפועל הן על הילדים והן על ההורים. פירוט דרך החישוב נמצא בנספח ג' ואת התוצאות ניתן לראות בטבלה 2. לצורך המחשה, אנו מציגים את ההוצאה על ילדים (בחישוב לפי גמישויות) לפי גודלי גורם עלות החיים בנפרד, של משק בית עם סך הכנסה נטו של 15,000 שקלים וילד אחד מתבגר (גיל 10 ומעלה) או שני ילדים קטנים (עד גיל 10).

בטבלה 2 מוצגים ארבעה תרחישים:

- התרחיש הראשון הוא כי לא להורים ולא לילדים נגרמת עלות נוספת הנובעת מפיצול משקי הבית (גודל הגורמים לעלות החיים בנפרד הוא אפס).
- התרחיש השני הוא כי רק להורים עלות נוספת זו (בדומה לגרונאו 2012) – תרחיש זה מתאים למשל למצב בו הילדים שוהים רק אצל אחד ההורים, ולכן הילדים נהנים מהיתרונות לגודל של משק בית יחיד – בעוד שההורים הפרודים לא.
- התרחיש השלישי הוא כי רק לילדים עלות נוספת זו – תרחיש זה מתאים למשל למצב בו הילדים שוהים אצל ההורים באופן שווה, וכך ההורים נהנים מן היתרונות לגודל אך הילדים לא. זהו תרחיש לא סביר שכן רמת השהות אינה משנה את העובדה כי צריכתם מתחלקת עם ההורה שבביתו הם שוהים, ומשום כך כנראה שגרונאו (2012) כלל לא שקל תרחיש שכזה.
- התרחיש הרביעי הוא שהעלות של החיים בנפרד משפיעה הן על עלות הילדים והן על עלויות ההורים.

טבלה 2: ההוצאה על ילדים לפי גודל גורם עלות החיים בנפרד			
תרחיש	גורם עלות חיים בנפרד - הורים	גורם עלות חיים בנפרד - ילדים	ההוצאה על ילדים
1	0	0	2,327
2	0.25	0	1,925
3	0	0.25	2,792
4	0.25	0.25	2,327

טבלה 2 מציגה את התוצאות המרכזיות של הניתוח המפורט בנספח ג'. כפי שניתן לראות בטבלה, התרחיש הראשון (שאינו מציאותי לדעתנו) והרביעי מובילים לאותה תוצאה – ההוצאה הכוללת של ההורים על ילדיהם זהה. ההיגיון הכלכלי של תוצאה זו הוא כי כאשר סך המשאבים קבוע – לא ניתן להעניק חלק גדול יותר מאותו סך לשני הצדדים. בהינתן שקיימת אותה כמות משאבים, הכפלה של הן תצרוכת ההורים והן תצרוכת הילדים באותו גורם אינה משנה את שיעור ההוצאה על ילדים.

תחת התרחיש השני (בו הילדים נהנים מהיתרונות לגודל של משק בית יחיד – בעוד שההורים הפרודים לא), העלות הנוספת של צריכת ההורים מובילה להפחתת ההוצאה על ילדים. הפער בין תרחיש זה להוצאה על ילדים ללא גורם עלות החיים בנפרד עומד על 17% והוא אינו תלוי ברמת הכנסת משק הבית.

תחת התרחיש השלישי (בו הילדים לא נהנים מהיתרונות לגודל של משק בית יחיד – בעוד שההורים הפרודים כן – תרחיש לא מציאותי לדעתנו), העלות הנוספת הנובעת מצריכת הילדים מובילה להגדלת ההוצאה על ילדים. שיעור הגידול בהוצאה לעומת המצב בו לא מתחשבים בעלות החיים בנפרד עומד על 20%.

חוסר היכולת לקבלת אומדן מדויק ולא שרירותי לעלות החיים בנפרד, יחד עם העובדה כי ניסיון להתחשב רק בצד אחד של המשוואה (הורים או ילדים) גורם לפיחות ניכר באיכות החיים של הצד השני (כפי שהסברנו בתחילת חלק זה), מובילים למסקנה כי עדיף למחוקק או לבית המשפט שלא לשקלל גורם זה. אי שקלול גורם עלות החיים בנפרד גם מפשט את ההליך ואת הנוסחה שנציג בחלק 9. עם זאת, ניתן לשקול התחשבות בעלות החיים בנפרד במצב שבו הילדים שוהים באופן בלעדי עם אחד ההורים. בתרחיש זה (תרחיש 2), ההתחשבות היא בעלות החיים בנפרד של ההורים בלבד ובכך מקטינה את עלות גידול הילדים שיש לממן בעזרת דמי המזונות.

6. חלוקת ימי שהות וסוגי הוצאות על גידול ילדים

משך השהות של הילדים עם כל אחד מן ההורים קובע במידה רבה את ההוצאה **הישירה** של כל הורה עבור ילדים. ככל שהילדים שוהים יותר זמן אצל הורה מסוים, העלות **הישירה** בה נושא הורה זה עולה ושל ההורה השני יורדת. לצד הוצאות אשר תלויות באופן ישיר במשך שהיית הילדים (מזון, למשל), ישנן הוצאות אשר הקשר שלהן לשהות חלש יותר, כגון דיור – בין אם הילד נמצא אצל אחד ההורים יומיים, שלושה או חמישה ב- "מחזור שהות" (מוגדר כתקופה בת ארבעה-עשר יום, כמקובל בדיני משפחה) – דרושה לו מיטה ולעיתים אף חדר (אם כי יתכן שגודל החדר והציוד בו שונים במקרים של זמני זהות שונים). בנוסף, ישנן הוצאות שאינן תלויות כלל במשך השהות – כמו למשל טיפולי שיניים לילדים, מחנות קיץ, חוגים וכדומה. בדיני משפחה מקובל להתייחס להוצאות אלה כ"מחציות" – דהיינו שכל אחד מההורים נושא בחלק מעלויות אלה ללא קשר ליחס השהות.

רמת הפירוט הגבוהה של סקרי ההוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מאפשרת לנו לבצע חלוקה התואמת את סוגי ההוצאות לעיל. המוצרים והשירותים בסקר ההוצאות של הלשכה

המרכזית לסטטיסטיקה מסווגים לפי 9 "קבוצות צריכה ראשיות" (למשל, "מזון") המורכבות מרמת השירות או המוצר הבודד (למשל, "עגבניות"). על ידי שימוש ברמת הפירוט הגבוהה, ניתן לבצע חלוקה ל"קבוצות צריכה" התואמת את שאלת גובה ההוצאות השונות המוטל על הורים במקרה של פירוד באופן הולם יותר מאשר הסתפקות בחלוקה הראשית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. למשל, בתוך קבוצת הצריכה הראשית "חינוך ותרבות" נמצאים חוגים, שיעורים פרטיים ושיעורי העשרה, כאשר מקובל בדיני מזונות כי הוצאות אלו הן מסוג "מחציות", כפי שהסברנו לעיל. אף כי ישנו קשר בין קבוצות הצריכה הראשיות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה להבחנה שכזו, קבוצות צריכה ראשיות מכילות הן סעיפי הוצאה התלויים בשהות והן כאלה שאינם.

חילקנו את המוצרים והשירותים השונים בסקר ההוצאות לחמש הקבוצות הבאות:

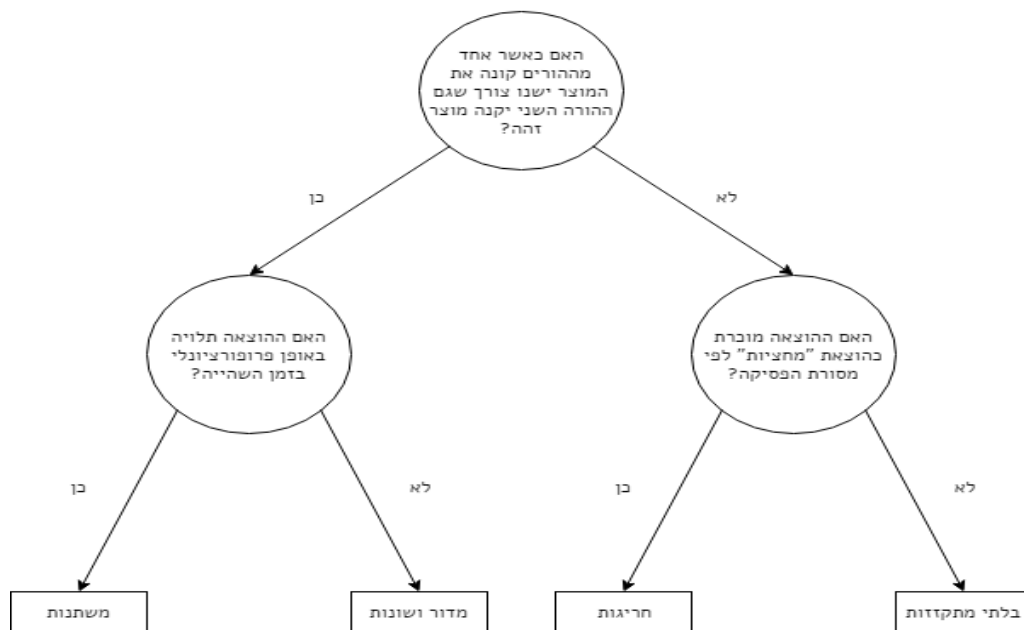
- (1) עלויות משתנות – עלויות המושטות על ההורה בהיקף גבוה יותר ככל שהילדים שוהים אצלו זמן רב יותר, באופן פרופורציונאלי לזמן השהות, כגון הוצאות על מזון הנצרך בבית.
- (2) עלויות "מדור ושונות" – עלויות דיור, אחזקת דירה, ריהוט וציוד לבית, וסעיפים אחרים רבים, שבהם העלויות תלויות חלקית בהיקף השהות של הילדים (העלויות עשויות לגדול עם היקף זמן השהות, אך הן לא פרופורציונאליות להיקף זה).
- (3) הוצאות חריגות – הוצאות שאינן קבועות ולפי מסורת הפסיקה עלותן חולקה בין ההורים כאשר נוצר צורך בהן. הוצאות כגון טיפולים רפואיים, משקפיים, הוצאות חינוך, חוגים וכדומה. הוצאות אלה מכונות בפסיקה "הוצאות חריגות" או "מחציות" משום שעד לפסק הדין בע"מ 919/15 בשנת 2017 נהגו בתי המשפט לחלק הוצאות אלה חצי-חצי בין ההורים. במאמר זה נתייחס להוצאות אלה כ"הוצאות חריגות" (אף שברור שהוצאות על חינוך וחוגים אינן חריגות במובן המילולי). הוצאות אלה הינן לא הדדיות, במובן שאם הורה אחד משלם עליהן, אין תועלת נוספת בכך שגם ההורה השני יעשה זאת. זאת בניגוד, למשל, למיטת ילדים, בה יש שימוש בכל אחד מבתי ההורים.
- (4) הוצאות בלתי מתקזזות – בפסק הדין בע"מ 919/15 התייחס בית המשפט העליון, ובצדק, לכך שישנן הוצאות שאם הורה אחד נשא בהן ההורה האחר אינו צריך לשאת בהן – לדוגמה מעיל או נעלי התעמלות, כיוון שההוצאה של הורה אחד על דברים אלה מייתרת את הצורך של ההורה האחר להוציא הוצאה זו. הילד אינו בהכרח צריך שני מעילים ושני

זוגות נעלי התעמלות. הוצאות אלה, ככל שאינן חלק מ"הוצאות חריגות", יכוננו להלן כ"הוצאות בלתי מתקדזות".

(5) חופשות – הוצאות על נופש וחופש, שאותן ניתן לשייך לילדים.

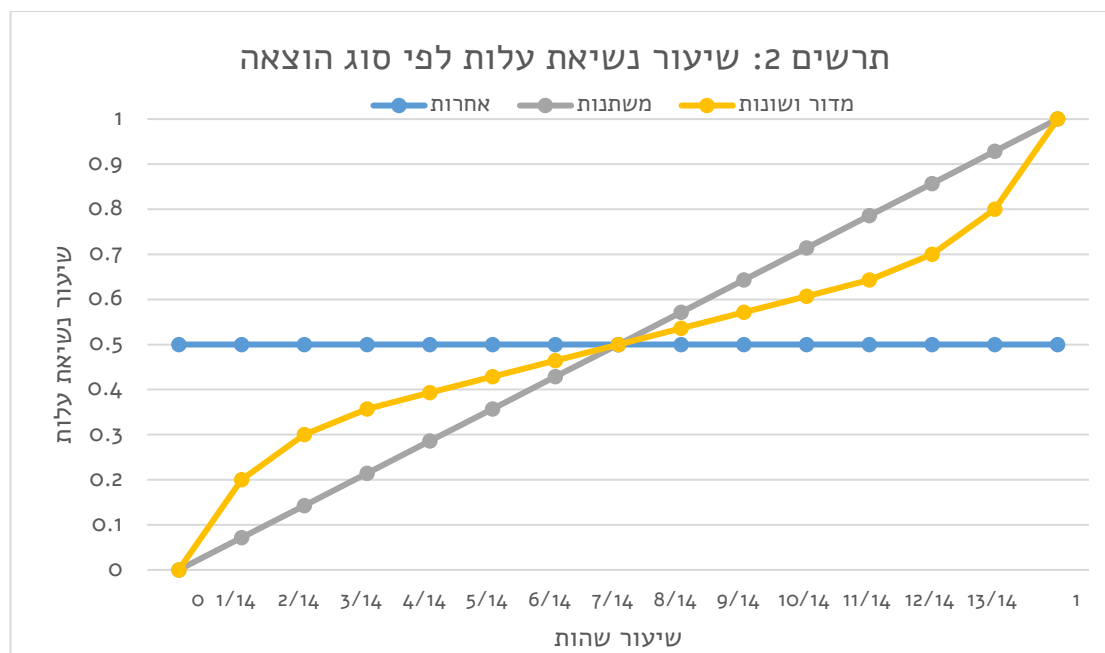
להלן תרשים זרימה אשר שימש לסיווג המוצרים לקטגוריות 1-4, כאשר את קטגוריית "חופשות" ניתן לזהות ישירות לפי הסעיפים הרלוונטיים בסקר ההוצאות של הלמ"ס.

תרשים 1 – סיווג מוצרים ושירותים לקטגוריות

בנספח א' לעבודה זו ניתן למצוא את רשימת המוצרים והשירותים בסקר ההוצאות שסיווגנו בהתאם לכללים שהגדרנו לעיל.

בתרשים 2 להלן ניתן לראות את שיעור הנשיאה לפי יחס השהות וסוג העלות, כאשר הגדרנו (כמקובל בספרות ובפסיקה) מחזור שהיה בן 14 ימים המתחלק בין X ימים של שהות אצל הורה א' לבין X-14 ימים של שהות אצל הורה ב'.

ניתן לראות כי העלויות המשתנות, כגון מזון, עולות באופן פרופורציונאלי עם שיעור השהות. זהו הקו הישר העולה (באפור).

לעומת זאת, עלויות ה"מדור ושונות" עולות באופן פחות חד עם שיעור השהות בטווח של 3 עד 11 יום. השיפוע הנמוך יותר נובע מהקשר החלש יותר לשהות עליו דנו בתחילת חלק זה. עם זאת, עבור יום אחד ושני ימים ההוצאה עולה באופן חד יותר עם השהות. אם הילדים שוהים יום אחד במחזור של שבועיים, על ההורה לספק להם לפחות אמצעים מינימליים ללינה. המקבילה הכלכלית לכך היא עלות קבועה – אשר נושאים בחלק גדול ממנה גם בלי קשר להיקף השימוש (המקביל כאן להיקף השהות). יש לציין כי הצורה הספציפית של פונקציית עלות המדור ושונות לא נאמדה, אך היא נובעת מעקרונות כלכליים של עלויות קבועות ויחס חלש לשהות (פחות מפרופורציונאלי). כמו כן, אם הילדים שוהים בשיעור שווה אצל שני ההורים (7/14) – אזי שיעור הנשיאה בעלות צריך להיות 0.5 לכל אחד מהם. בנוסף על כך, עקב הקשר החלש יותר לשהות, השיפוע צריך להיות נמוך יותר מאשר העלויות המשתנות אך גבוה יותר מאפס. כפשרה, בחרנו בשיפוע של 0.5 לאורך רוב טווח שיעור השהות. העלייה החדה יותר בשיעור נשיאת העלות עבור היום ה-12, היום ה-13 ובמיוחד היום ה-14 נובעת מהצורך לחלק את שיעורי נשיאת העלות בין ההורים כך שסכומם יהיה 1.0 לכל חלוקות השהות האפשריות. חשוב להבהיר כי גרף זה מבטא את יחס חלוקת ההוצאות עבור מדור ושונות בין ההורים, ולא את הגידול של סך העלות של כל הורה. מבחינת הורה שהילדים היו אצלו 9 ימי שהות, התוספת בעלות של כל יום שהות נוסף, מבחינת הוצאות מדור

ושונות, יהיה קטן יחסית לעומת ההוצאות המשתנות. בטבלה 3 ניתן לראות באופן מפורט את שיעורי הנשיאה בעלות של הורה לפי שיעור השהות של הילדים אצלו מתוך תרשים 2.

עבור העלויות האחרות (חריגות, בלתי מתקזזות וחופשה) השיפוע הוא אפס ושיעור הנשיאה בעלות אינו תלוי כלל בשיעור השהות.

טבלה 3 - שיעור נשיאה בעלות לפי סוג הוצאה		
יחס שהות	משתנות	מדור ושונות
0	0	0
1/14	0.071	0.2
2/14	0.143	0.3
3/14	0.214	0.357
4/14	0.286	0.393
5/14	0.357	0.429
6/14	0.429	0.464
7/14	0.5	0.5
8/14	0.571	0.536
9/14	0.643	0.571
10/14	0.714	0.607
11/14	0.786	0.643
12/14	0.857	0.7
13/14	0.929	0.8
1	1	1

עתה, אנו בודקים איזה שיעור מסך ההוצאות עבור ילדים מהווה כל קטגוריה. על מנת לבצע בדיקה זו, השתמשנו בנתוני סקר הוצאות משק בית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנים 2014-2017 והפעלנו מתודולוגיה דומה לזו של קרלינסקי ושראל (2019), המזהה את ההוצאה על הקטגוריות עבור ילדים, כפונקציה של סך הכנסת משק הבית, מספר הילדים וגילם. להרחבה אודות המתודולוגיה ראו נספח ד'. בטבלה 4 אנו מציגים את העלות לילדים במונחי שנת 2017 לפי קטגוריית הוצאה, רמת הכנסה, מספר וגילאי הילדים. עדכון העלויות עבור שנים מאוחרות יותר מוצג בחלק 9, וטבלאות מפורטות עבור רמות הכנסה והרכבי משק בית נוספים ניתן למצוא בנספח ב'. יש לציין כי המתודולוגיה הנ"ל היא לפי "שיטת הגמישויות", שהיא השיטה המתאימה יותר לחלוקה זו, שכן בכל קטגוריית הוצאה יש מספיק פריטים בסיסיים שיאפשרו זיהוי של ההוצאה על פי הקטגוריה הספציפית, וזאת בניגוד ל"שיטה המסורתית" שלא מאפשרת בחינה ברזולוציה גבוהה שכזו. עקב ההבדלים בעלות גידול הילדים בין השיטה המסורתית לשיטה לפי גמישויות אנו מציגים בנספח גם את טבלה נו בה "מתורגמים" הערכים של טבלה 4 לערכים המתאימים לחישוב של הוצאות עבור ילדים לפי השיטה המסורתית.

טבלה 4 - ההוצאה על ילדים (במונחי 2017) לפי קטגוריה, הכנסה והרכב משק בית - לפי גמישויות

הרכב משק בית:			ילד אחד קטן			שני ילדים קטנים או ילד אחד מתבגר			ילד אחד קטן ואחד מתבגר		
הכנסה חודשית נטו			משתנות			מדור ושונות			אחרות		
5,000	486	182	78	856	340	155	1,150	478	231		
7,500	567	225	108	994	418	215	1,333	587	320		
10,000	635	264	138	1,111	490	275	1,488	686	409		
15,000	750	335	200	1,308	621	398	1,746	866	589		
20,000	847	401	265	1,474	741	524	1,963	1,032	775		

החלק הארי של ההוצאות על ילדים הוא הוצאות משתנות והוצאות מדור ושונות (כפי שהגדרנו בתחילת חלק זה) מהוות חלק קטן מההוצאה עבור ילדים. ההורה שוכר או רוכש ומתחזק דירה לעצמו ועלויות אלה הן ברובן עלות קבועה במובן הכלכלי. תוספת הילדים דורשת לעיתים הרחבת הדיור והוצאות דיור ושונות גבוהות יותר, אך עיקר ההוצאה הינו קבוע.

נגדיר את **סך התמיכה הכלכלית השוטפת בילדים** כסכום ההוצאות המשתנות והוצאות המדור ושונות (כלומר סך ההוצאה עבור ילדים פחות הוצאות חריגות, בלתי-מתקזזות וחופשות שניתן לשייך אותן לילדים). לדוגמה, עבור משק בית שסך הכנסתו החודשית נטו 10,000 שקלים ויש בו ילד אחד קטן ואחד מתבגר, סך ההוצאה החודשית עבור ילדים עומדת על 2,582 שקלים, מתוכן **סך התמיכה הכלכלית השוטפת בילדים** עומדת על 2,174 שקלים. (כאמור, אומדן זה בוצע בהתאם לחישוב עלות גידול הילדים בשיטה לפי גמישויות; החישוב לפי השיטה המסורתית מניב אומדן גבוה יותר.) מתוך 2,174 שקלים, 1,488 שקלים הם עבור הוצאות משתנות ו-686 שקלים עבור הוצאות מדור ושונות. על פי הפסיקה, הוצאות חריגות (ובהתאם לפסק הדין בע"מ 919/15 - גם הוצאות בלתי מתקזזות וחופשה) אינן מהוות חלק מההוצאות השוטפות אותן נועדו לכסות תשלומי המזונות הסדירים. את ההוצאות האלה יש לחלק בין ההורים לפי יחס ההכנסות ואנו מרחיבים על כך בחלק 8. בדוגמה הנ"ל, אומדן סך העלות של הוצאות "אחרות" (חריגות, בלתי מתקזזות וחופשות שניתן לשייך אותן לילדים) עומד על 409 שקלים.

בהקשר זה יש להתייחס לטענה שלאור העלויות הכרוכות בהורות משותפת, מצב של חלוקת זמני השהייה של הילדים באופן שווה בין ההורים צריך להיות שמור רק לאוכלוסיות שיכולות לעמוד בו מבחינה כלכלית מבלי לפגוע ברמת החיים של הילדים.²⁰ אלא שיש להבהיר כי הגידול המשמעותי

²⁰ דפנה הקר ורות הלפרין-קדרי, "כללי ההכרעה בסכסוכי משמורת", משפט וממשל, טו (ספטמבר 2013) 91; לדחיית טענות אלה, ראו בעניין זה, מזא"ה לעיל הערה 3, בסע' 3.2.

בהוצאות בעקבות פרידת ההורים נובע מהמעבר ממשק בית אחד לשני משקי בית, עם או בלי ילדים. העלויות הנוספות עליהן עמדנו לעיל (ובהן הדירה הנוספת, הכוללת שירותים, מטבח, סלון וכו') נוצרות בין אם הילדים נמצאים אצל ההורה השני 7/14 מהזמן ובין אם הם אצלו 14/0. ככל שהילדים נמצאים אצל ההורה השני יותר מ- 14/0, גם אם מדובר ב- 14/3 לדוגמה, לעלויות ההורה השני נוספות גם עלויות הדיור ועלויות רבות נוספות. משום כך, מבחינת תוספת התצרוכת למשפחה כולה, ההבדל בין חלוקת הזמן בין ההורים של 3-11 ל- 7-7, הוא ברכיב הדיור בלבד, וגם לגביו הוא אינו משמעותי. ההבדל בין שני מצבים אלה הוא בהיקף ההוצאה של כל אחד ממשקי הבית על הילדים, אך כמעט ולא על ההוצאה המשותפת על הילדים. לכן, הטענה כי הורות משותפת של 7-7 או 6-8 יש לשמור רק עבור אוכלוסיות חזקות מבחינה כלכלית היא טענה שגויה. במכוון איננו נכנסים לשאלת מידת התועלת של הורות משותפת לילדים, היות שזו אינה שאלה כלכלית. אולם ככל שבית המשפט או המומחים המעורבים בתיק סבורים כי זוהי טובת הילדים, הטענה כי הסדר הורות זה יפגע בילדים, בגלל הירידה ברמת החיים שתבוא עמו, היא טענה שאינה נכונה מבחינה כלכלית.

7. הסדרים מקבילים במדינות בעולם

ישראל אינה המדינה היחידה בה הורים נפרדים ויש צורך בהתערבות של מוסדות מדינתיים בשאלת חלוקת ימי השהות ועלויות גידול הילדים. בעבר, היה מקובל כי לצורך קביעת גובה המזונות היה צורך בהליך משפטי פרטני, דבר שהוביל לשונות רבה בדרכי החישוב והפסיקה בהתאם לזהות השופטים, מיקומם, איכות עורכי הדין ועוד. מצב זה יצר עומס רב על בתי המשפט אשר דנו במספר רב של תיקים, וכן הוביל להתכתשויות חוזרות ונשנות בבתי המשפט ובחלק מהמקרים גם יצירת "מירוץ" בין הצדדים להגעה לבתי המשפט שיש סיבה לחשוב שיטו לצידם בנושא.

בעשורים האחרונים קיימת מגמה רחבה של מעבר לסטנדרטים מובנים לקביעת גובה מזונות הילדים במדינות רבות, ובהן אוסטרליה, קנדה וארצות הברית. לשם כך, נקבעו במדינות אלה נוסחאות המתייחסות בין השאר לעלות גידול הילדים, לגובה הכנסות ההורים ולחלוקת זמני השהות ביניהם, ובהתאם לנתונים אלה נקבעים מזונות הילדים בצורה ברורה ושקופה לצדדים, דבר שבמרבית המקרים מיתר את הצורך בקיום הליך משפטי בנושא.

ואכן, כדי לאפשר את קביעת גובה המזונות, מבלי שיהיה צורך להגיע לבית המשפט, במדינות רבות הקימו גוף מנהלי שתפקידו לערוך ולפרסם תחשיבי "עלות גידול ילדים", לקבל מהצדדים את המסמכים הרלוונטיים (כגון אודות הכנסותיהם, גיל הילדים, חלוקת זמני השהות שנקבעה, וכו'),

ובהתאם לכך לקבוע על פי הסטנדרטים שהוגדרו באותה מדינה מהו תשלום המזונות שיש לשלם. קביעת הגוף המנהלי היא מחייבת, ובמקרה הצורך ניתן להוציא צווי אכיפה כלפי הורה שאינו עומד בתשלומים שנקבעו לו ובכלל זה ניכוי התשלומים מן השכר (בדומה לתשלומי חובה אחרים), קנסות, עיכובי יציאה ועוד.²¹ בכל המדינות הללו, לכל אחד מן ההורים שמורה הזכות לפנות גם לבתי משפט אם יש להם השגות על חישובי עלות גידול הילדים וסכומי המזונות הנגזרים מהם, למשל במקרה של ילד בעל צרכים מיוחדים. לבתי המשפט ישנה סמכות להפעיל שיקול דעת נרחב כאשר מגיעה לפניהם בקשה שכזו.

המדינות נבדלות זו מזו בפרמטרים ובשיטת חישוב עלויות גידול הילדים.

באנגליה, גובה המזונות תלוי בהכנסת ההורה המשלם בלבד, והסכום המשולם יורד ככל שהילדים נמצאים יותר לילות עם ההורה המשלם. הסכום המשולם נקבע כשיעור מהכנסת ההורה המשלם, ושיעור זה עולה עם ההכנסה והן עם מספר הילדים, כאשר ישנה גם תקרה להכנסה המשמשת לחישוב המזונות בגובה 3,000 ליש"ט בשבוע (בערך 13,670 שקלים בשנת 2019) (Child Maintenance Service, 2017; GOV UK, 2020).

בקנדה, הורה בעל הכנסה נמוכה מ-12,000 דולרים קנדים בשנה (בערך 31,800 שקלים בשנת 2019) לא ישלם כלל מזונות, והסכום המשולם נקבע לפי הכנסת ההורה המשלם ומספר ילדיו והפרובינציה בה הוא גר, כקירוב להשפעת המס על הכנסתו נטו (Canada Minister of Justice, 2020).

בארצות הברית, שבה דיני משפחה נקבעים בנפרד בכל מדינה (state), קיימת שונות בין המדינות בדרך חישוב סכומי המזונות. לפי (Venohr (2017) ב-39 מדינות הסכום נקבע לפי הכנסת שני ההורים, ב-9 לפי הכנסת ההורה המשלם בלבד וב-3 מדינות לפי שיטת Melson אשר מתחילה מקביעת "צרכים בסיסיים" של הילד ושני ההורים ואם הכנסת ההורה המשלם גבוהה יותר מהנדרש לסיפוק הצרכים הבסיסיים של הילד ושלו, נלקח שיעור נוסף מהכנסתו לטובת הילד.²²

²¹ מידת הציות ואפקטיביות הגביה משתנה בין הסוכנויות השונות. בארה"ב, שיעור הגביה לדמי מזונות ילדים משתנה על פני המדינות (states) והטריטוריות, ולפי הדו"ח השנתי ל-2019 של Office of Child Support Enforcement הפדרלי, הוא נע בין 46.5% באיי הבתולה עד ל-84.2% בפנסילבניה, כאשר בכלל ארה"ב שיעור הגבייה הממוצע עמד על 66.1% (Office of Child Support Enforcement, 2019). באוסטרליה, שיעור הגבייה של הגוף המנהלי האוסטרלי עמד בשנת 2017-2018 על 93.9% (Department of Human Services, 2018). בבריטניה, שיעור הציות עמד על 68% בשנת 2019 (Child Maintenance Service, 2020).

²² בהתכתבות עם החוקרת ב-30.6.2020 היא מסרה שנכון ל-2020 מדינות אילינוי וארקנסו אמורות לעבור משיטת חישוב לפי הכנסת ההורה המשלם בלבד לשיטת חישוב לפי הכנסת שני ההורים.

בכל המדינות הללו סוגיית מין ההורה אינה רלוונטית. הפרמטרים הרלוונטיים הם גובה הכנסות ההורים והיקף הזמן שהילדים נמצאים בהשגחתם. באנגליה, ככל שחלוקת הזמנים עם הילדים אינה שווה, ההורה שהילדים נמצאים אצלו פחות זמן צריך לשלם מזונות להורה האחר, כאשר גובה התשלום נקבע בהתאם לגובה ההכנסה של ההורה המשלם, אך בהתאם ליחס חלוקת זמני ההורות. ככל שהילדים נמצאים אצל ההורה המשלם חלק גדול יותר של הזמן, יורד היקף התשלום שעליו לשלם להורה האחר, עד שמגיע לאפס במקרים שבהם חלוקת הזמנים שווה, ללא תלות בפערי ההכנסות בין ההורים (Child Maintenance Service, 2017).

גם באוסטרליה ההסדר החוקי אינו מבחין בין ההורים לפי מין, וסכומי המזונות נקבעים לפי נוסחה הלוקחת בחשבון את ההכנסה של שני ההורים וכן היקף הסדרי הראייה או המשמורת. לאחרונה, שחרר הממשל האוסטרלי מחשבון וירטואלי לחישוב סכומי המזונות לפי פרמטרים אלו.²³ בקנדה, קיימות טבלאות מפורטות שנכנסו לתוקף בנובמבר 2017 אשר מציגות את סכומי המזונות לפי הכנסה, מספר ילדים ופרובינציה.²⁴ החוק הקנדי מפריד בין שלושה מקרים: משמורת של הורה בודד, משמורת מפוצלת (חלק מהילדים אצל הורה אחד וחלק אצל השני) ומשמורת משותפת. השימוש בטבלאות משתנה לפי המקרה הנידון.²⁵

8. הכנסה והכנסה תלוית ילדים

אומדני עלות גידול הילדים בקרלינסקי ושראל (2019) מבוססים על ההכנסה נטו המשותפת של משק הבית. חשוב לשים לב לרכיבים הכלולים בסך ההכנסה נטו.

<https://processing.csa.gov.au/estimator/About.aspx>²³

<https://www.justice.gc.ca/eng/fl-df/child-enfant/fcsg-lfpae/2017/index.html>²⁴

<https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/fl-lf/child-enfant/guide/step6-etap6.html>²⁵ במקרה של "משמורת משותפת", הסכום שישולם יהיה ההפרש שבין הסכומים בטבלאות. למשל, אם הכנסתו השנתית של הורה א' היא 35,000 דולרים קנדיים והכנסתו השנתית של הורה ב' היא 25,000 דולרים קנדיים ויש להם שני ילדים – אם הילדים היו אצל הורה ב' בלבד, הורה א' היה צריך לשלם להורה ב' 547 דולרים קנדיים בחודש. אם הילדים היו אצל הורה א' בלבד, הורה ב' היה צריך לשלם להורה א' 391 דולרים בחודש. במקרה של משמורת משותפת, רק הורה א' ישלם והוא ישלם את ההפרש: 547 דולרים פחות 391 דולרים = 156 דולרים בחודש.

הזקיפה לשווי שימוש של דירה בבעלות

בהכנסה נטו נכללת הזקיפה לשווי שימוש של דירה בבעלות השווה לדמי השכירות שהיו מתקבלים עבור הדירה, פחות עלויות תחזוקה ושיפוצים (הנדרשות לשמירה על ערך הדירה).

לדוגמה, נניח שאדם א' גר בשכירות בדירה ששוויה הוא 1.8 מיליון שקלים. דמי השכירות שהוא משלם עומדים על 4,500 שקלים בחודש (שווה ערך ל-54,000 שקלים בשנה – 3% מערך הנכס). לעומתו, אדם ב' גר בדירה זהה אך אינו משלם 4,500 שקלים שכר דירה מכיוון שהדירה בבעלותו (נניח שקיבל אותה בירושה מהוריו). לחלופין, ניתן לראות זאת כשווי שכר הדירה שהוא משלם לעצמו – כיוון שהוא גם דייר וגם בעל הדירה. ניתן לדמיין מצב שבו הוא היה משכיר את הדירה שבבעלותו, והיה שוכר (מאדם אחר) דירה זהה צמודה לדירתו. ברור שבמקרה זה יוסכם שהכנסתו נטו גבוהה מהכנסתו נטו של אדם א', אשר אין בבעלותו דירה שביכולתו להשכיר.

מאידך, על מנת לשמור על שווי הדירה ולקזז את הפחת והבלאי הטבעי של הדירה, הוא משקיע כל שנה כ-1% משווי הדירה בתחזוקה ושיפוצים (אם לא היה משקיע סכום זה, שווי הדירה היה יורד בכל שנה ב-1% – זוהי הערכה מקובלת לשיעור פחת של דירות מגורים). עלות זו מסתכמת ב-1,500 שקלים בחודש עבור דירה ששוויה הוא 1.8 מיליון שקלים. סך ההכנסה נטו של אדם ב' גבוהה אם כן ב-3,000 שקלים מזו של אדם א', שכן זהו השווי של הסכום נטו שנחסך ממנו כתוצאה מהבעלות על הדירה (4,500 פחות 1,500).

ברוב המקרים אין נתונים מדויקים על דמי השכירות התיאורטיים שנחסכים כתוצאה מבעלות על דירה וגם לא על היקף הפחת והבלאי של הדירה ועלויות התחזוקה והשיפוצים הנדרשות לקיזוז הפחת והבלאי. במקרים אלו, ניתן לדעתנו להשתמש בקירובים הבאים: 3% תשואה שנתית על השכרה, ו-1% פחת ובלאי טבעי של הדירה. לכן, זקיפת ההכנסה מדירה בבעלות יכולה לעמוד על 2% משוויה, בשיעור שנתי. כך, עבור דירה בשווי 1.8 מיליון שקלים ניתן להשתמש בזקיפה חודשית של 3,000 שקלים, עבור דירה בשווי 1.2 מיליון שקלים ניתן להשתמש בזקיפה חודשית של 2,000 שקלים, וכן הלאה.

אי-התחשבות בהחזרי משכנתא והלוואות אחרות ובהפקדות לחיסכון

חישוב ההכנסה נטו אינו מתחשב בהחזרי משכנתא, או בהחזרי הלוואה אחרת שנלקחה בעבר לצורך צריכה שוטפת או השקעה בהון אנושי או נדל"ן. נניח שקיים אדם ג', אשר זהה לאדם ב' מהנקודה הקודמת, אך שונה ממנו בהיבט אחד: הוא לא קיבל את הדירה שבבעלותו בירושה

מהוריו, אלא רכש אותה באמצעות משכנתא שלקח במועד קנייתה. לשם פשטות, נניח שהמשכנתא כיסתה את כל עלות רכישת הדירה. אנו סבורים שראוי להתייחס להכנסתו של אדם ג' כפי שהתייחסנו להכנסתו של אדם ב', ולזקוף לזכותו עוד 2,000 שקלים בחודש. בניגוד לדוגמה בנקודה הקודמת, קביעה זו פחות אינטואיטיבית, ודורשת הסבר מעמיק יותר.

עשויה לעלות טענה שבמקרה זה יש להפחית מהסכום של 2,000 השקלים את החזר המשכנתא החודשי של אדם ג'. אולם, אין שום קשר בין החזר המשכנתא לשווי שירותי הדיור שאדם ג' מקבל מכך שהדירה נמצאת בבעלותו. לדוגמה, אם המשכנתא שנלקחה היא לתקופה של 10 שנים, ההחזר החודשי עבורה יהיה הרבה יותר גבוה מאשר ההחזר החודשי עבור משכנתא שנלקחה לתקופה של 30 שנים. כאשר תקופת ההחזר קצרה, ההחזר החודשי עשוי להיות אף גבוה בהרבה משווי שכר הדירה עבור דירה דומה. יתירה מכך, לזכותו של אדם ג' יעמוד בעתיד, עם סיום תקופת החזר המשכנתא, נכס נדל"ן שיהיה 100% בבעלותו, נטול משכנתא. הוא יוכל להמשיך להתגורר בו, או למכור אותו וליהנות מהכנסה חודשית משמעותית לאורך שארית חייו.

גם אדם א' מהדוגמה בנקודה הקודמת, המתגורר בשכירות, יכול לצבור נכס פיננסי בשווי דומה, באמצעות הפקדות חודשיות לתוכנית חיסכון ארוכת-טווח, כך שבסיום תקופת החיסכון יעמוד לרשותו סכום המאפשר לו לרכוש נכס נדל"ן דומה לזה שיעמוד לרשותו של אדם ב' עם סיום תשלומי המשכנתא שלו. השקעה בדירת מגורים אינה שונה מהותית מהשקעה בחיסכון פיננסי. ההחזר החודשי של המשכנתא אינו משפיע על הכנסתו של אדם, אלא על הקצאת הכנסה זו בין צריכה שוטפת לבין חיסכון.

מההיבט התיאורטי, אין סיבה להתייחס לבחירתו של אדם לגבי הקצאת הכנסתו בין צריכה לחיסכון כשיקול רלוונטי לגבי מידת השתתפותו בעלות הגידול של ילדיו – ההקצאה משקפת את העדפותיו הסובייקטיביות לגבי צריכה בהווה וצריכה בעתיד. אדם שרוצה לצרוך יותר בגיל צעיר (כי הוא מעדיף למשל חופשות סקי וספורט) יחסוך פחות מאדם שרוצה לצרוך יותר בגיל מבוגר (כי הוא מעדיף למשל חופשות בספינות קרוז). אין סיבה שבחירה בשיעור חיסכון גבוה יותר או נמוך יותר תשפיע על מידת השתתפותו בעלות גידול ילדיו. מההיבט הפרקטי, אם היינו רוצים להתייחס לבחירה כזו כשיקול רלוונטי, היינו צריכים "לנכות" מהכנסתו לא רק את תשלומי המשכנתא אלא גם את כל יתר התשלומים החודשיים שלו לסוגי חיסכון שונים, לטווח קצר ולטווח ארוך, וגם את הפרמיות שהוא משלם לביטוחים השונים שהוא בחר לעשות. זאת, מכיוון שתשלום פרמיה בהווה מאפשר הכנסה גבוהה יותר בעתיד, כתוצאה מצמצום הנזק הכלכלי במקרה של התממשות הסיכון המבוטח.

לסיכום, שימוש בהחזרי הלוואות ובהפקדות לחיסכון לקביעת הכנסתו של אדם במקרה של גירושים ותשלום דמי מזונות לא רק שאינו נדרש, אלא גם יכול לעודד התנהגות למזעור ההכנסה השוטפת בתמורה להגדלת ההכנסה בעתיד הרחוק, כאשר הילדים כבר יהיו בוגרים. זאת, למשל, באמצעות קיצור תקופת המשכנתא (והגדלת ההחזר החודשי), הפקדות נדיבות למכשירי חיסכון נוספים, ורכישת ביטוחים רבים.

קצבאות ילדים

בהכנסה נטו נכללות קצבאות הילדים המתקבלות על ידי ההורים (בדרך כלל האם). במקרה שהמשלה מקטינה את היקף קצבאות הילדים (כפי שעשתה בשנת 2003) או מגדילה אותו (כפי שעשתה בשנת 2016), ההכנסה נטו של משפחות עם ילדים תשתנה בהתאם.

משכורת נטו של שכירים

עבור שכירים, יש להבחין בין ההכנסה נטו של שכירים מהמשכורת לבין הסכום שנכנס לחשבון הבנק של השכיר כתוצאה מקבלת המשכורת, כאשר בדרך כלל ההכנסה נטו ממשכורת גבוהה ממנו. המשכורת נטו שווה למשכורת ברוטו פחות תשלומי החובה (מס הכנסה, ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות). אולם, אותו שכיר עשוי להפריש הפרשות לפנסיה ואף הפרשות לקרן השתלמות (הכוללות הטבות מס), וייתכן שגם יבצע החזר הלוואה שקיבל בעבר ממקום עבודתו. במקרים אלו, הסכום שנכנס לחשבון הבנק ביום תשלום המשכורת יהיה נמוך מהמשכורת נטו, וישקף החלטות להקצאת ההכנסה נטו בין הכנסה שוטפת לבין חיסכון ארוך-טווח והחזר הלוואות שמימנו צריכה בעבר. לסיכום, המשתנה שנכנס (ושראוי שייכנס) לחישוב של ההכנסה נטו לצורך חישוב ההוצאה עבור ילדים הוא המשכורת נטו, ולא הסכום שנכנס לחשבון הבנק ביום תשלום המשכורת.

הכנסות והטבות תלויות-ילדים

לאחר פירוד חלים שינויים לא רק בהוצאות כל אחד מההורים על ילדיו, אלא גם בהכנסות נטו של ההורים, אף אם הם נשארים באותו עיסוק ובאותה הכנסה ברוטו. זאת עקב שינוי אצל כל אחד מן ההורים במבנה נקודות הזיכוי במס וכן קצבאות והטבות שונות. נציין חלק מהן:

1. הבטחת הכנסה – משפחות עם הורה יחידני בהן ההכנסה של ההורה נמוכה יחסית, זכאיות לשיעור מוגדל של הבטחת הכנסה, כאשר גובה הגמלה משתנה בהתאם לרמת ההכנסה של ההורה. יש הכנסות שאינן נחשבות לעניין קיזוז הגמלה: לדוגמה, קצבאות ילדים. חשוב לציין שדמי מזונות כן נחשבים הכנסה לעניין זה.

2. מענק עבודה – הורה יחידני שהשכר החודשי שלו מעבודה נע בין (בערך) 1,250 ל-9,300 שקלים, אם יש לו עד שני ילדים, או בין 1,250 ל-11,400 שקלים, אם יש לו יותר משני ילדים, זכאי למענק עבודה חודשי. גובה המענק הוא פונקציה של השכר ויכול להגיע עד 500 או 700 שקלים בחודש (בהתאם למספר הילדים). מענקי עבודה שמשפחות עם הורה יחידני מקבלות גבוהים יותר מכאלה של משפחות דו-הוריות לכל רמת הכנסה.

3. נקודות זיכוי למס – הורה יחידני זכאי לנקודות זיכוי נוספת. מעבר לכך, כל הורה זכאי לנקודה אחת או לשתי נקודות עבור כל ילד, בהתאם לגילאי הילדים. במקביל, ההורה שמשלם מזונות לילדים זכאי לנקודות זיכוי אחת (בלי קשר לכמות הילדים עליהם הוא משלם). נכון לשנת 2020, הערך של כל נקודה הוא כ-219 שקלים לחודש.

בנוסף לאלו, ישנן הנחות שונות המוענקות למשפחות עם הורה יחידני (המקבלות הבטחת הכנסה) על ידי גופים שלטוניים וחברות ממשלתיות – כמו למשל סיוע בדיוור, הנחה בארנונה והנחה בחשבון החשמל ולעיתים אף זכאות לדיוור ציבורי. כלומר, חלק מן ההכנסות של כל משק בית, ובפרט משק בית לאחר פרידה או גירושים, הוא "הכנסה תלוית ילדים". הכוונה להכנסה של אחד ההורים (או שניהם) אשר לא הייתה קיימת אילו לא הילדים.

ההתייחסות הראויה להכנסות והטבות תלויות-ילדים בהקשר של דמי מזונות

לעניין חלוקת עלות הילדים בין ההורים בתשלומי מזונות – ישנן שתי אפשרויות להתייחס להכנסות אלה:

א) לראות בהכנסות אלה "הכנסות מיועדות" שהמדינה מעוניינת להעביר לילדים, ואילו ההורים מהווים מעין "צינור" לשם העברת הכנסות. במקרה כזה נראה שהדרך הנכונה לטפל בתשלומים אלה היא לשייכם ל"קופה" המשמשת לכיסוי עלות הילדים, ושאר ההכנסות של ההורים ישמשו לשם כיסוי החלק בעלות הילדים שעולה על הסכום שנמצא ב-"קופה" זו.

(ב) לראות בהכנסות אלה כחלק מההכנסות נטו של ההורה המקבל אותן, ובהתאם להכנסות אלה ושאר ההכנסות לחלק את עלות הילדים בין ההורים.

לפי אפשרות א' נקבל כי קצבת ילדים המועברת לאם היא למעשה השתתפות של המדינה בעלות הילדים, ולכן במקרה שבו לדוגמה עלות הילדים היא 1,000 שקלים, וישנה קצבת ילדים של 250 שקלים, קצבת ילדים זו מכסה חלק מעלות הילדים, ו-750 שקלים נוספים אמורים לעבור מהכנסות ההורים הרגילות. אפשרות זו מטיבה פחות עם הורים שלהם הכנסה תלויה ילדים גבוהה יותר (בדרך כלל האם), מכיוון שהכנסה זו אינה "נתפסת" כהכנסה שלהן והיא מועברת באופן ישיר ל"קופה" ממנה משולמות עלויות הילדים. יתרון לאפשרות זו הוא חוסר התלות שלה למקבל הקצבה. נכון להיום קצבאות הילדים מועברות לאם, אך בעתיד יתכן שיוחלט לשנות זאת ולחלק אותן בין האב לאם, או אולי להעביר את כולן לאב. הצעתנו לראות בהכנסות מקצבאות ילדים כהכנסות מיועדות לילדים גורמת לכך שלשינויים אפשריים אלה לא תהיה כלל השפעה על תוצאות החישוב וגובה תשלומי המזונות.

ההכרעה כיצד להתייחס להכנסה כלשהי צריכה להיות תלויה בעיקר במטרה ובסיבה שבגינה ניתנת הכנסה גבוהה יותר למשפחות בעלות ילדים. לדוגמה, נראה שנקודות זיכוי במס הכנסה עבור אימהות עובדות לא ניתנות לאם עבור רווחת הילדים, אלא נועדו לעודד מיצוי כושר השתכרות על ידי יציאת האם לעבודה. לכן, נראה שאין להעביר את הסכום באופן ישיר לילדים. חשוב לציין שעדיין יש להתייחס לזיכוי זה כחלק מהכנסת האם (והשימוש בהכנסה נטו אכן מאפשר זאת). לעומת זאת, עבור קצבאות ילדים, יתכן שהיחס הנכון שונה, שכן קצבת הילדים ניתנת על מנת לסייע להורים במימון הוצאות גידול הילדים ואינה תלויה בתעסוקת ההורים. בעניין זה גם בית המשפט העליון קבע פעמים רבות כי קצבאות הילדים נועדו לסבסד חלק מעלויות הילדים, ולכן יש לגרוע אותן מדמי המזונות שיש לשלם.²⁶

ההמלצה שלנו היא להגדיר את קצבאות הילדים (הקצבאות המשולמות על ידי המוסד לביטוח לאומי באופן אוטומטי ואוניברסלי, בדרך כלל לחשבון הבנק של האם) כהכנסות מסוג א' (הכנסות מיועדות עבור ילדים) ואת כל ההכנסות האחרות בגין ילדים (למשל נקודות זיכוי, הבטחת הכנסה, מענקי עבודה וכדומה) כהכנסה מסוג ב' (הכנסה של ההורה). לגבי הנחות שונות המוענקות על ידי חברות ממשלתיות, רשויות מקומיות וכד' – עקב הקושי בחישובן, אנו ממליצים שלא להתחשב בהן כלל. המלצה זו מטיבה למעשה עם ההורה שהילדים נמצאים בדרך כלל בהחזקתו, לרוב האם,

²⁶ ראו ע"א 254/76 ינקוביץ נ' ינקוביץ, פ"ד לא(3) 169 (1977); ע"א 302/80 אגלזיאס נ' אגלזיאס (פורסם בנבו, 3.9.1980); ע"א 142/81 ענתבי נ' ענתבי, פ"ד לח(4) 177 (1981).

שכן היא משאירה בידיה את מירב ההכנסות התלויות בילדים ואת ההנחות השונות שהיא זכאית להן בתלות בקיום הילדים, ומעבירה ל"קופת עלות גידול הילדים" רק את קצבאות הילדים.

חשוב להדגיש כי אבחנה זו אינה משנה את **גובה עלות גידול הילדים**, אך היא כן משמעותית עבור קביעת **גובה דמי המזונות** אשר יועברו בין הצדדים. נדון בכך בהרחבה בחלק 9, כאשר נציג את הנוסחה הקובעת את דמי המזונות.

9. חלוקת העלות ודמי מזונות – נוסחה

עתה, כשבידינו **סך התמיכה הכלכלית השוטפת בילדים**, אנו יכולים להכריע בשאלה העיקרית בעבודה זו – כיצד נקבע את גובה דמי המזונות ונחלקם בין ההורים במקרה של פירוד. הנוסחה לחלוקת דמי המזונות בין ההורים הפרודים שנציג להלן נסמכת על שני עקרונות חשובים.

העיקרון הראשון הוא כי כל המידע הדרוש לנוסחה הוא:

- עלות הילדים במשק בית משותף (התלוי בין היתר בסך ההכנסות של ההורים).
- החלוקה לקטגוריות ההוצאה השונות.
- חלוקת ימי השהות (אשר ייקבעו פרטנית בכל תיק על ידי בית המשפט).
- יחס ההכנסות בין ההורים.

במילים אחרות: עלות גידול הילדים וסך התמיכה הכלכלית לאחר פירוד הם נתונים ידועים וברורים אשר נקבעים על ידי פרמטרים אובייקטיביים, כמו הכנסות ההורים, עוד טרם החל ההליך המשפטי. בהליך המשפטי הפרטני ייקבעו זמני השהות של הילדים עם כל הורה. לאחר שאלו נקבעים, תהיה בידי בית המשפט (באופן שקוף לצדדים המתדיינים) נוסחה אשר תניב תוצאה ברורה לגבי גובה התשלומים בין ההורים.

העיקרון השני (הנגזר מן הראשון) הוא כי הזהות המגדרית של ההורים (והילדים) אינה משחקת תפקיד בחישובים (דמי מזונות לא-מגדריים). עבור הרכב משק בית ורמת הכנסות כוללת שווה, ההעברות בין הצדדים יהיו זהות בין אם האב הוא בעל ההכנסות הגבוהות ובין אם האם. זהו גם העיקרון המנחה שנקבע על ידי בית המשפט העליון בפס"ד בע"מ 919/15, בכל הנוגע לילדים שמגיל 6 ומעלה. בחלק זה של העבודה נציג את ה"מתכון" לקביעת השלבים השונים בתהליך, את הנוסחה, ודוגמאות לתוצאה המתקבלת ממנה עקב זמני שהות ויחסי הכנסות שונים.

התמיכה הכלכלית השוטפת (שאינה כוללת עלויות חריגות, בלתי מתקזזות וחופשות שניתן לשייך ישירות לילדים) נועדה לממן את שהות הילדים אצל כל אחד מההורים, בהתאם ליחס ההכנסות ובהתייחס לעלות גידול הילדים בכל בית, הנגזרת מזמני השהות בכל אחד מהבתים. אם החלק שההורה צריך לממן גדול מהעלות הישירה בה הוא נושא, הוא יעביר את ההפרש להורה השני – ואם החלק שההורה צריך לממן נמוך מהעלות הישירה בה הוא נושא, הוא יקבל את ההפרש מן ההורה השני.

על מנת להמחיש, נדגים תחילה בדוגמה פשוטה המניחה (באופן לא מציאותי) שקיימות רק עלויות "משתנות" אשר פרופורציונאלית לזמן השהות. בנוסף נגדיר כי הורה א' הוא מי שמקבל קצבאות ילדים (בדרך כלל האם, אך במקרים מסוימים עשוי להיות גם האב): נניח כי סך התמיכה הכלכלית השוטפת החודשית בילדים עומד על 1,000 שקלים; הכנסת הורה א' היא 10,000 שקלים נטו והכנסת הורה ב' היא 5,000 שקלים נטו. לשם פשטות, נניח בשלב ראשון שקצבאות הילדים הן אפס. הילדים שוהים אצל הורה א' 25% מהזמן ואצל הורה ב' 75%. מיחס ההכנסות נובע שהורה א' צריך לממן 667 שקלים מסך העלות ($1,000 \times \frac{10,000}{10,000+5,000} = 667$) והורה ב' צריך לממן את השארית העומדת על 333 שקלים. אולם בעקבות זמני השהות (וההנחה לצורך הדוגמה – שכל העלויות משתנות פרופורציונאלית בהתאם לזמני השהות), הורה א' נושא בפועל (באופן ישיר) בעלות של 250 שקלים ($250 = 1,000 \times 25\%$) והורה ב' נושא בשארית העלות שהיא 750 שקלים. לכן, על הורה א' להעביר להורה ב' את ההפרש בין הסכום שעליו לשאת בו (667) לסכום בו הוא נושא בפועל (250), כלומר 417 שקלים. (באותו אופן, הורה ב' צריך לשאת ב-333 שקלים אך נושא בפועל ב-750 שקלים, ולכן צריך לקבל מהורה א' את ההפרש – 417 שקלים).

לאחר שהצגנו את העקרונות עליהן מבוססת הנוסחה והמחשנו מקרה פשטני שלה, אנו עוברים להצגת הנוסחה המלאה והמפורטת. נגדיר כי סך תשלומי המזונות להורה א' (ההורה המקבל את קצבאות הילדים) מורכב ממזונות הנובעים מן העלויות המשתנות על ילדים, בתוספת המזונות הנובעים מן עלויות המדור של ילדים. ובחיסור החלק היחסי (לפי יחס ההכנסות) בקצבאות הילדים. כפי שפירטנו בחלק 7, אנו מניחים כי קצבאות הילדים (בניגוד לכל יתר ההכנסות וההטבות שהן תלויות-ילדים) נועדו לרווחת הילדים באופן ישיר ולא לרווחת ההורה המקבל אותן. לכן, הן מממנות באופן ישיר את עלות גידול הילדים ומתחלקות בין ההורים לפי יחס ההכנסות – הוא יחס המימון. דרך נוספת לחשוב על התהליך הוא כי לאחר שנקבעה עלות גידול הילדים והועברו דמי המזונות, המדינה מעניקה החזר חלקי לכל אחד מן ההורים בדמות קצבאות הילדים.

הנוסחה תראה אפוא כך:

$$K = (\text{מזונות מדור ושונות להורה א'}) + (\text{מזונות משתנות להורה א'}) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

כאשר K הוא החלק היחסי של קצבאות הילדים:

$$K = \left(\frac{\text{הכנסת הורה ב'}}{\text{הכנסת הורה ב' + הכנסת הורה א'}} \right) \times \text{קצבאות ילדים}$$

חלק "מזונות משתנות להורה א'" (התלויות באופן פרופורציונאלי בשהות ילדים, כגון מזון) -

נקבע לפי הנוסחה הבאה:

$$\text{מזונות משתנות להורה א'} = \left(\frac{\text{עלות}}{\text{משתנה}} \right) \times \left[\left(\frac{\text{הכנסת הורה ב'}}{\text{הכנסת הורה ב' + הכנסת הורה א'}} \right) - \left(\frac{\text{שהות אצל הורה ב'}}{14} \right) \right]$$

חלק "מזונות עבור עלויות מדור ושונות" (למשל ריהוט בחדר הילדים), אשר תלוי באופן חלש (לא פרופורציונאלי) במשך שהות הילדים (כפי שהראנו בחלק 6), נקבע לפי הנוסחה הבאה²⁷:

$$\text{מזונות מדור ושונות להורה א'} = \left(\frac{\text{עלות}}{\text{מדור ושונות}} \right) \times \left[\left(\frac{\text{הכנסת הורה ב'}}{\text{הכנסת הורה ב' + הכנסת הורה א'}} \right) - \left[f \left(\frac{\text{שהות אצל הורה ב'}}{14} \right) \right] \right]$$

את העלויות האחרות (חריגות, בלתי מתקזזות, וחופשה שניתן לשייך לילדים²⁸) אנו מחלקים לפי יחס ההכנסות בלבד - אך אלו אינן חלק מתשלומי המזונות השוטפים, ועלותן תחולק בין ההורים כאשר הן מתהוות, ולאחר שיסדירו ביניהם את גובהן הספציפי.

כמקרה בוחן נציג משק בית שבו שני ילדים - אחד קטן (נניח בן 8²⁹) ואחד מתבגר (גיל 10 ומעלה). סך ההכנסה נטו של שני ההורים יחד עומדת על 20,000 שקלים, כאשר הורה א' בעל הכנסה של 5,000 שקלים וחלק מהכנסתו היא הכנסה מקצבאות ילדים, העומדת על 339 שקלים.

²⁷ $f \left(\frac{\text{שהות אצל הורה ב'}}{14} \right)$ הינה פונקציה מורכבת שלא ניתן להביע בצורה מתמטית פשוטה, אלא בטווח של 3 עד 11 ימי שהות, אז היא מוגדרת כ: $f = 0.25 + 0.5 \times \left(\frac{\text{שהות אצל הורה ב'}}{14} \right)$. מחוץ לטווח זה, ראה טבלה 2 בחלק 5.

²⁸ "חופשה שניתן לשייך לילדים" משמעותה הוצאות חופש ונופש של הילדים עצמם, כמו למשל טיול שנתי. ייתכנו מצבים שבהם אחד ההורים יחליט לצאת לחופשה עם אחד הילדים - במצב זה לא ברור שההורה השני אמור להשתתף בעלות החופשה של הילד.

²⁹ מבחינה כלכלית, קטגוריה זו נכונה לכל הגילאים שעד גיל 10. אך כדי להיכנס למסגרת שנקבעה על ידי בית המשפט העליון בבע"מ 919/15, ניתן להתייחס כאן באופן ספציפי לילדים שמעל גיל 6.

הורה ב' בעל הכנסה של 15,000 שקלים. מכאן כי יחס הכנסת הורה ב' לסך הכנסות משק הבית (ללא קצבאות ילדים) הוא $0.76 = \frac{15,000}{15,000+4,661}$. מטבלה 1 ניתן לראות שעבור משק בית עם שני ילדים – אחד קטן (מתחת לגיל 10) ואחד מתבגר (גיל 10 ומעלה) והכנסה של 20,000 שקלים נטו – **סך עלות גידול הילדים בשיטה לפי גמישויות** עומד על 3,770 שקלים.³⁰ בטבלה 4 ניתן לראות כי **סך התמיכה הכלכלית השוטפת** (השווה לסך עלות גידול הילדים בניכוי הוצאות חריגות, הוצאות בלתי מתקזזות והוצאות חופשה שניתן לשייך לילדים) של שני ההורים (ביחד) עומד על 2,995 שקלים. סכום זה מתחלק לעלויות משתנות בסך של 1,963 שקלים ועלויות מדור ושונות בסך 1,032 שקלים. עבור אותו משק בית, **סך עלות גידול הילדים בשיטה המסורתית** עומד על 6,735 שקלים. כאשר **סך התמיכה הכלכלית השוטפת** של משק בית זה עומד על 5,351 שקלים. סכום זה מתחלק לעלויות משתנות בסך של 3,507 שקלים ועלויות מדור ושונות בסך 1,844 שקלים.

נדגים עתה מספר הסדרי שהות בתוך מחזור של 14 ימים (כמקובל בפסיקה) וסכומי המזונות הנובעים מהם. בכל הדוגמאות הבאות, יחס השהות הנמצא בכותרת הוא מספר ימי השהות אצל הורה א' (מתוך מחזור של 14 ימים). בנוסף, בכל הדוגמאות הורה ב' זכאי ל-76% מקצבאות הילדים.

בהצעות החלוקה שנציג להלן אנו מניחים כי חלוקת השהות של 10 ימים בתוך מחזור של שבועיים אכן מהווה יחס השהות של $\frac{10}{14}$. עם זאת, ניתן ואף ייתכן שרצוי לבצע תיקון לשיעור השהות דה-פקטו, השונה משיעור השהות דה-יורה. השוני נובע ממגוון סיבות, החל משיעורי השהות שונים במהלך חגים, זמן ריאלי שונה עם הילדים בימי עבודה לעומת סופי שבוע ועוד. אם חלוקת שיעורי השהות דה-פקטו שונה מחלוקת שיעורי השהות דה-יורה, ראוי להשתמש בחלוקה דה-פקטו.

מכיוון שבדרך כלל, זמני השהות כוללים ימי שהות קבועים באמצע השבוע (בימים א' – ה'), וסופי שבוע (ימי ו' ושבט) לסירוגין, פעם אצל האב ופעם אצל האם, בבחינת חלוקת זמני השהות מקובל בישראל לבחון כמה ימים במחזור של 14 הילדים נמצאים אצל כל הורה. כך לדוגמה, אם הילדים נמצאים אצל האם בימי א', ג', ה' וכל סופ"ש שני, ואצל האב בימי ב', ד' וכל סופ"ש שני, מתייחסים לחלוקה זו כאל: 6:8, כלומר שהילדים נמצאים אצל האם 8/14 (57%) ואצל האב 6/14 (43%).

³⁰ בסוף חלק זה ניתן למצוא טבלה המסכמת את התוצאות

עם זאת, גישה זו אינה מדויקת מכמה טעמים. ראשית, הפער בחלוקת הזמנים הוא בימים של אמצע השבוע, בהם הילדים נמצאים במסגרות החינוכיות בחלק משמעותי משעות הערות שלהם. דווקא בסוף השבוע, שבו זמן ההורות הפעיל הוא רב יותר, קיים שוויון בין ההורים. הדבר משפיע גם על ההוצאות כיוון שבימים אלה בדרך כלל ישנן הוצאות גדולות יותר.³¹

יתרה מזו, חלוקת הזמנים של 6:8 מתייחסת רק לשגרה, בה מתקיימים לימודים במסגרות החינוך. בחגים ובחופשים מקובל כי חלוקת הזמנים היא שווה. מתוך 52 שבועות בשנה, החופשים ממסגרות החינוך בישראל מהווים 15.1 שבועות בשנה.³² גם כאן, בימי החגים והחופשות, בהן זמני השהות הם שווים, ההוצאות על הילדים גבוהות מאלה של ימי השגרה.

משום כך, חישוב יחס זמני השהות על פי מחזורים של 14 ימי שגרה אינו מייצג את חלוקת הזמנים הנכונה בין ההורים, ואכן במדינות רבות חישוב יחס זמני השהות נעשה על בסיס שנתי, ולא על בסיס של 14 יום.

מכל מקום, כדי להקל את המשתמשים בישראל, הדוגמאות במאמר זה יתייחסו לחלוקת זמנים על פי בסיס של 14 יום, אך תשומת לב הקורא מופנית לכך שחישוב זה נותן משקל יתר לחלוקת זמני השהות בימי השגרה, ומשום כך יוצר הטיה "לטובת" ההורה שהילדים נמצאים אצלו יותר ימים בימי השגרה.

יחס שהות 7/14

נציב את נתוני המקרה הספציפי לנוסחה עבור המזונות המשתנות:

$$\text{מזונות להורה א'} = \left(\frac{\text{עלות}}{\text{משתנה}} \right) \times \left[\left(\frac{\text{הכנסת הורה ב'}}{\text{הכנסת הורה ב'} + \text{הכנסת הורה א'}} \right) - \left(\frac{\text{שהות אצל הורה ב'}}{14} \right) \right]$$

במקרה הנ"ל, יחס השהות הוא חצי-חצי ויחס המשאבים הוא 0.76 בידי הורה ב' ו-0.24 בידי הורה א'. סך העלות המשתנה עומד על 1,963 שקלים. לכן, המזונות בעבור עלות זו להורה א' מהורה ב' נתונות על ידי:

$$\text{מזונות משתנות להורה א'} = (1963) \times [0.76 - 0.5] = 516$$

³¹ נזכיר בהקשר זה שחוגים (וטיפולים רפואיים) מחושבים כהוצאות משותפות, שאינן קשורות לימי השהות.
³² OECD – Education at a Glance (2019) : <https://doi.org/10.1787/888933979728>

את עלויות המדור ושונות אנו מחלקים לפי יחס ההכנסה וכן לפי הפונקציה של יחס השהות שהצגנו בחלק 6. בדומה לעלויות המשתנות, יחס ההכנסות קובע את החלוקה בסך העלות, ויחס השהות הוא הנשיאה בעלות מצד הורה ב'. נציב בנוסחה:

$$\text{מזונות מדור ושונות להורה א'} = (1032) \times [0.76 - 0.5] = 271$$

בנוסף, הורה ב' זכאי לחלקו בהכנסה מקצבאות הילדים העומד על $0.76 \times 339 = 259$ שקלים.³³ נציב את שלושת הרכיבים בנוסחה לסך דמי המזונות להורה א' ונקבל:

$$(\text{קצבאות ילדים} \times \text{יחס הכנסות}) - (\text{מזונות דיור}) + (\text{מזונות משתנות}) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

$$529 = (259) - (271) + (516) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

ולכן, עבור יחס שהות 7/14 (הידוע גם כ"7:7") סך המזונות השוטפים מהורה ב' להורה א' עומד על 529 שקלים.

במבט מהיר, סך מזונות של 529 שקלים נראה נמוך ביחס לסך תמיכה כלכלית בילדים העומד על 2,995 שקלים. כדאי אם כן לחזור כאן על ההיגיון מאחורי החישוב – הורה ב' הוא בעל 76% מסך ההכנסות של משק הבית (בניכוי קצבאות הילדים), ולכן הוא מממן $2285 = 2995 \times 76\%$ שקלים מסך העלויות. יחד עם זאת, לא כל הסכום עובר להורה א' כדמי מזונות שכן הורה ב' נושא גם בעלויות גידול הילדים כתוצאה מהשהות של הילדים בביתו. במקרה זה, הוא נושא ב-50% מן העלויות. כלומר הוא מוציא בצורה ישירה על הילדים $1498 = 2995 \times 50\%$ שקלים. לאחר קיזוז הוצאות אלו, נותר לו להעביר 787 שקלים להורה א'. לאחר שהוא מקבל את חלקו בקצבאות הילדים, התוצאה היא כי עליו להעביר להורה א' 529 שקלים. הורה א' מקבל, מלבד 529 שקלים מהורה ב', גם 339 שקלים כקצבאות ילדים.

את העלויות האחרות (חריגות, בלתי מתקזזות, חופשה שניתן לשייך לילדים) אנו מחלקים לפי יחס ההכנסות בלבד (76% ישולמו על ידי הורה ב'), אך הן אינן חלק מתשלומי המזונות השוטפים, אלא עלותן תחולק אם וכאשר הן מתהוות.

יחס שהות 10/14

³³ סך קצבאות הילדים מועבר לרווחת הילדים. הורה ב' מעביר פחות כסף להורה א' עקב חלקו בקצבאות על מנת להקל על החישוב. דרך זו מקבילה לחלוטין לקיזוז סך קצבאות הילדים מעלות הילדים ואז חלוקת היתרה בין ההורים לפי יחס ההכנסות והשהות.

עבור העלויות המשתנות, נציב בנוסחה ונקבל:

$$\text{מזונות משתנות להורה א'} = (1963) \times [0.76 - 0.286] = 937$$

עבור עלויות המדור ושונות, נציב בנוסחה ונקבל:

$$\text{מזונות מדור ושונות להורה א'} = (1032) \times [0.76 - 0.3929] = 382$$

נקז את חלקו של הורה ב' בקצבאות הילדים העומד על $259 = 0.76 \times 339$ שקלים. נציב את שלושת הרכיבים בנוסחה לסך דמי המזונות להורה א' ונקבל:

$$(\text{קצבאות ילדים} \times \text{יחס הכנסות}) - (\text{מזונות דיור}) + (\text{מזונות משתנות}) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

$$\text{סך מזונות להורה א'} = (937) + (382) - (259) = 1060$$

ולכן, עבור יחס שהות 10/14, סך המזונות השוטפים מהורה ב' להורה א' עומדים על 1,060 שקלים. בנוסף, הורה ב' ישתתף ב-76% מעלות ההוצאות החריגות, הבלתי מתקזזות והחופשה.

יחס שהות 6/14

במקרה זה, הילדים שוהים יותר אצל ההורה בעל ההכנסה הגבוהה יותר.

עבור העלויות המשתנות, נציב בנוסחה ונקבל:

$$\text{מזונות משתנות להורה א'} = (1963) \times [0.76 - 0.571] = 376$$

עבור עלויות המדור ושונות, נציב בנוסחה ונקבל:

$$\text{מזונות מדור ושונות להורה א'} = (1032) \times [0.76 - 0.536] = 234$$

נקז את חלקו של הורה ב' בקצבאות הילדים העומד על $259 = 0.76 \times 339$ שקלים. נציב את שלושת המרכיבים בנוסחה לסך דמי המזונות להורה א' ונקבל:

$$(\text{קצבאות ילדים} \times \text{יחס הכנסות}) - (\text{מזונות דיור}) + (\text{מזונות משתנות}) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

$$\text{סך מזונות להורה א'} = (376) + (234) - (259) = 352$$

ולכן, עבור יחס שהות 6/14 סך המזונות השוטפים מהורה ב' להורה א' עומדים על 352 שקלים. בנוסף, הורה ב' ישתתף ב-76% מעלות ההוצאות החריגות, הבלתי מתקזזות והחופשה.

במקרה שבו הילדים שוהים רק אצל הורה אחד, יש שתי שיטות אפשריות לחישוב דמי המזונות:

1. שיטה שאינה מתחשבת בעלות החיים בנפרד, כך שסך העלות המחולקת בין ההורים זהה

לסך העלות בשאר יחסי השהות.

2. שיטה הכוללת התחשבות בעלות החיים בנפרד (כמתואר בחלק 5), כך שסך העלות המחולקת

בין ההורים **נמוכה** יותר, עקב החסרונות לגודל של משקי הבית הנפרדים של ההורים.

אנו מציגים תחילה את החישוב לפי (1), ולאחריו את החישוב לפי (2).

חלוקת דמי מזונות ללא התחשבות בעלות החיים בנפרד:

במקרה זה – בו הילדים שוהים רק אצל הורה א', להורה ב' אין הוצאות עבור שהייתם ולכן חלוקת

העלויות המשתנות היא:

$$1498 = [0.76 - 0] \times (1963) = \text{מזונות משתנות להורה א'}$$

וחלוקת עלויות המדור ושונות דומה, שכן גם עבור קטגוריה זו – להורה א' אין הוצאות על

קטגוריה זו:

$$787 = [0.76 - 0] \times (1032) = \text{מזונות מדור ושונות להורה א'}$$

נקדז את חלקו של הורה ב' בקצבאות הילדים העומד על $259 = 0.76 \times 339$ שקלים. נציב את

שלושת המרכיבים בנוסחה לסך דמי המזונות להורה א' ונקבל:

$$(\text{קצבאות ילדים} \times \text{יחס הכנסות}) - (\text{מזונות דיור}) + (\text{מזונות משתנות}) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

$$2026 = (259) - (787) + (1498) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

ולכן, עבור זמני שהות שהם אך ורק אצל הורה א', סך המזונות השוטפים מהורה ב' להורה א'

עומדים על 2,026 שקלים. בנוסף, הורה ב' ישתתף ב-76% מעלות ההוצאות החריגות, הבלתי

מתקזזות והחופשה.

חלוקת דמי מזונות תוך התחשבות בעלות החיים בנפרד:

בחלק 5 של עבודה זו הראנו כי ייתכן וביחס שהות של 14/14 ניתן להתחשב בעלות החיים בנפרד

של ההורים. במקרה כזה, **סך עלות גידול הילדים** עומד על 3,156 שקלים (במקום 3,770 שקלים

ללא התיקון לעלות החיים בנפרד של ההורים). **סך התמיכה הכלכלית השוטפת** (השווה לסך

עלות גידול הילדים בניכוי הוצאות חריגות, הוצאות בלתי מתקזזות הוצאות חופשה) עומד על

2,507 שקלים.³⁴ המתחלק לעלויות משתנות בסך של 1,643 שקלים ועלויות מדור ושונות בסך 864 שקלים. עתה יש להציב בנוסחאות את העלויות המתוקנות:

כפי שהיה לפני התיקון לעלות החיים בנפרד, אם הילדים שוהים רק אצל הורה א', להורה ב' אין הוצאות עבור שהייתם ולכן חלוקת העלויות המשתנות היא:

$$\text{מזונות משתנות להורה א'} = (1643) \times [0.76 - 0] = 1253$$

וחלוקת עלויות המדור ושונות דומה, שכן גם עבור קטגוריה זו – להורה א' אין הוצאות בסעיף זה:

$$\text{מזונות מדור ושונות להורה א'} = (864) \times [0.76 - 0] = 659$$

ונקז את חלקו של הורה ב' בקצבאות הילדים העומד על $259 = 0.76 \times 339$ שקלים. נציב את שלושת המרכיבים בנוסחה לסך דמי המזונות להורה א' ונקבל:

$$(\text{קצבאות ילדים} \times \text{יחס הכנסות}) - (\text{מזונות דיור}) + (\text{מזונות משתנות}) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

$$1654 = (259) - (659) + (1253) = \text{סך מזונות להורה א'}$$

ולכן, עבור זמני שהות שהם אך ורק אצל הורה א' ותיקון לעלות החיים בנפרד, סך המזונות השוטפים מהורה ב' להורה א' עומדים על 1,654 שקלים. כפי שניתן לראות, התחשבות בעלות החיים בנפרד של ההורים בלבד (בדומה לגרונאו 2012) מובילה למזונות שוטפים הנמוכים ב-18% מאשר אם לא מתחשבים בכך. כפי שכתבנו בחלק 5, אנו לא בהכרח ממליצים על שיטה זו, שכן היא מובילה להקצאת משאבים נמוכה יחסית על חשבון הילדים וכן מסבכת את הנוסחה.

בטבלה 5 להלן ניתן לראות סיכום של חלק זה של העבודה, כאשר אנו מציגים עבור ימי השהות המפורטים לעיל את סך עלות גידול הילדים, סך התמיכה הכלכלית השוטפת, ההוצאה הישירה של הורה ב' וכן דמי המזונות שעליו להעביר להורה א'.

³⁴ עבור משק בית עם הכנסה נטו של 20,000 שקלים ושני ילדים – אחד קטן ואחד מתבגר, סך התמיכה הכלכלית השוטפת מהווה 79% מסך ההוצאה, כפי שאפשר לראות בטבלה 3.

טבלה 5: סיכום חלק 9 – דמי מזונות שוטפים לפי ימי שהות אצל הורה א', קטגוריה והגדרת רמת חיים.

הורה א' בעל הכנסה של 5,000 שקלים והורה ב' בעל הכנסה של 15,000 שקלים.
הרכב משק בית: ילד אחד קטן (מתחת לגיל 10) וילד אחד מתבגר (גיל 10 ומעלה).

לפי גמישויות					הגדרת רמת חיים:
ימי שהייה אצל הורה א' (מתוך 14)	סך העלות	סך התמיכה הכלכלית השוטפת	ההוצאה הישירה של הורה ב'	מזונות מהורה ב' להורה א'	סה"כ הוצאות שוטפות הורה ב'
6			1,674	352	
7			1,497	529	
10	3,770	2,995	966	1,060	2,026
14			0	2,026	
מסורתית					הגדרת רמת חיים:
ימי שהייה אצל הורה א' (מתוך 14)	סך העלות	סך התמיכה הכלכלית השוטפת	ההוצאה הישירה של הורה ב'	מזונות מהורה ב' להורה א'	סה"כ הוצאות שוטפות הורה ב'
6			2,992	832	
7			2,676	1,148	
10	6,735	5,351	1,727	2,097	3,824
14			0	3,824	

ניתן לראות כי סך ההוצאה השוטפת של הורה ב' קבועה ועומדת על 2,026 שקלים (בשיטה לפי גמישויות), המהווים 76% מסך התמיכה הכלכלית השוטפת (בחיסור חלקו בקצבאות הילדים העומד על 259 שקלים). כלומר, אף כי הסכום המועבר מהורה ב' להורה א' משתנה לפי ימי השהות, סך העלות שבה הורה ב' עצמו נושא נשארת זהה, ובהתאם לכך גם העלות בה נושא הורה א'. מה שמשתנה בין שורה לשורה בטבלה הוא היקף זמני השהות, ובאופן שנגזר מכך, היקף ההוצאות הישירות שכל אחד מההורים מוציא על הילדים.

על מנת לאפשר לכל אדם לחשב בקלות את סכומי התמיכה בילדים ואת גובה המזונות שצריך לשלם, תוך יישום הנוסחה שהצגנו, פרסמנו באתר פורום קהלת מחשבון אינטרקטיבי הלוקח בחשבון את הכנסת שני ההורים, מספר וגילאי הילדים וחלוקת השהות הילדים ביניהם, ומחזיר את אומדני עלות גידול הילדים וגובה המזונות (וכן החלוקה לפי קטגוריות כגון מדור וכדומה).

המחשבון זמין בכתובת:

<https://kohelet.org.il/מחשבון-דמי-מזונות/>

10. מנגנוני עדכון

עלות גידול הילדים, ממנה נגזרים סכומי המזונות השונים, נקבעת (כפי שמפורט בקרלינסקי ושראל 2019) לפי הכנסתם של ההורים טרם הפירוד. השימוש בהכנסת ההורים לפני הפירוד נועד לצמצם תמריצים שליליים להורדה של ההכנסה לאחר הפירוד, או לדיווח כוזב על גובה ההכנסה, מתוך מטרה להשפיע על גובה המזונות.

שינוי ביחס ההכנסות בין ההורים לאחר הפירוד

לאחר הפירוד, צפויים לחול שינויים במצבם היחסי של ההורים. למשל, יתכן שההכנסה של אחד ההורים גדלה במידה משמעותית כתוצאה מקידום מקצועי, ואילו הכנסתו של ההורה השני נשארה ללא שינוי. שאלה מרכזית העולה בהקשר זה היא: האם קידום מקצועי של אחד ההורים צריך להוביל לשינוי בהיקף המזונות?

עמדה אחת היא כי שינוי מסוג זה אינו צריך להקרין על היקף החובה או הזכות של הורה זה בנוגע למזונות הילדים. על פי גישה זו, הגידול בהכנסה של אחד ההורים אינו מטיל חובה על הורה זה לשלם יותר מזונות (ובכך לאפשר להורה האחר להגדיל את הוצאותיו על הילדים ו/או על עצמו). לחילופין, אם עליית השכר היא של ההורה שמקבל את המזונות, עליית שכרו של הורה זה אינה מצדיקה את צמצום התמיכה של ההורה האחר בילדים.

העמדה השנייה היא כי אם סך הכנסת ההורים (ויחס ההכנסות ביניהם) משפיעה על גובה וחלוקת דמי המזונות, הרי שאם הכנסת אחד ההורים משתנה יש לעדכן בהתאם את גובה וחלוקת דמי המזונות. כך נשמר עיקרון השוויון – בשני מקרי פירוד עם סך הכנסה, ילדים ויחס הכנסות זהה, עלות גידול הילדים זהה וכך גם דמי המזונות.

אנו ממליצים לאמץ את העמדה השנייה (כלומר לעדכן את דמי המזונות בהתאם לשינויים ביחס ההכנסות של שני ההורים), אך זאת בכפוף לכך שהדבר לא יהווה תמריץ חריף מדי, לכל אחד מן ההורים, להימנע מהגדלת הכנסותיו. תמריץ כזה יכול להיווצר, למשל, אם כתוצאה מעבודה מאומצת במיוחד אחד ההורים מקבל קידום מקצועי, או תשלום עבור שעות נוספות, ואז מתברר כי הוא צריך עכשיו להעביר להורה השני חלק גדול מתוספת ההכנסה שקיבל, כדמי מזונות.

על מנת לבחון את עוצמת תמריץ זה, נחשב כיצד שינוי בהכנסה של אחד ההורים עשוי להשפיע על דמי המזונות. לצורך הדוגמה, נניח שיש 2 ילדים, אחד קטן (מתחת לגיל 10) ואחד מתבגר (גיל

10 ומעלה). נבחן שני תרחישים שונים מבחינת חלוקת ההכנסות בין ההורים לפני הפרידה ויחס השהות:

1. יחס השהות הוא 7/14 (שוויוני) ושני ההורים מכניסים 10,000 שקלים נטו כל אחד.

2. יחס השהות הוא 14/14 (הילדים נמצאים רק אצל הורה א'). הורה א' אינו עובד ויש לו רק הכנסה מקצבת הבטחת הכנסה (בסך 3,383 שקלים), ולהורה ב' הכנסה נטו של 16,667 שקלים.

בשני התרחישים הכנסתו של הורה ב' עולה ב-10% - העלייה הזו בהכנסה משפיעה על דמי המזונות דרך שני ערוצים: ראשית, סך ההכנסה של ההורים עולה ולכן עולה סך עלות גידול הילדים. שנית, יחס ההכנסות בין ההורים משתנה כך שעתה הורה ב' נושא בחלק גדול יותר מסך עלות גידול הילדים.

בתרחיש הראשון, כאשר הכנסתו של הורה ב' עולה ב-10%, סך עלות גידול הילדים בשיטה לפי גמישויות עולה ב-109 שקלים וסך המזונות השוטפים מהורה ב' להורה א' גדל ב-74 שקלים, וההשתתפות בהוצאות אחרות (חריגות, הבלתי מתקזזות והחופשה) גדלות ב-65 שקלים. סך התוספת של התשלומים של הורה ב' להורה א' בעבור גידול הילדים מהווה כ-14% מסך תוספת ההכנסה של הורה ב', והוא יכול לשמור בידי כ-86% התוספת ההכנסה שזה בה.

בתרחיש השני, כאשר הכנסתו של הורה ב' עולה ב-10%, סך עלות גידול הילדים בשיטה לפי גמישויות עולה ב-180 שקלים וסך המזונות השוטפים מהורה ב' להורה א' גדל ב-138 שקלים, וההשתתפות בהוצאות אחרות (חריגות, הבלתי מתקזזות והחופשה) גדלות ב-63 שקלים. סך התוספת של התשלומים של הורה ב' להורה א' בעבור גידול הילדים מהווה כ-12% מסך תוספת ההכנסה של הורה ב', והוא יכול לשמור בידי כ-88% התוספת ההכנסה שזה בה.

מניתוח זה ניתן לראות כי אפילו לשינויים משמעותיים יחסית בהכנסה, ותחת תרחישים שונים לגבי ימי שהות וחלוקת הכנסות במשק הבית - ישנה השפעה קטנה יחסית על גובה תשלומי המזונות, במידה שסביר להניח שלא תוביל לתמריץ שלילי להימנע מהגדלת ההכנסה של כל אחד מההורים או להגשת בקשות חוזרות ונשנות לבתי המשפט לעדכון גובה המזונות.

מועדי עדכון לאחר הפירוד

אנו מציעים לאמץ מודל שמבוסס במידה מסוימת על המודל הקיים היום באוסטרליה. במודל זה כל אחד מבני הזוג רשאי לפנות לבית משפט מנהלי מיוחד לענייני מזונות בבקשה לעדכן את סכומי המזונות עקב השינויים האמורים, אך פנייה יכולה להתבצע לכל היותר פעם ב-5 שנים. כיוון שעלויות הילדים וסכומי המזונות שקופים וגלויים – פנייה שכזו תצא לפועל רק אם התועלת ממנה גדולה, וההגבלה על פנייה אחת ל-5 שנים תצמצם את השימוש בה לרעה. מכיוון שהתחשיב יתבסס על הכנסת ההורים במהלך 5 שנים שיטה זו תפחית באופן משמעותי את התמריצים להסתרה ותת-דיווח על הכנסות בתקופת זמן או שנה מסוימת.

עדכון עתידי של הטבלאות המשמשות לקביעת עלות גידול הילדים

יחד עם שינויים פרטניים בהכנסות ההורים, ייתכנו גם שינויים ארוכי-טווח במצב המשק או בהכנסות (הממוצעות) של משקי הבית בישראל. נדרש אם כן מנגנון הצמדה של הטבלאות בהן השתמשנו בעבודה זו, המסתמכות על החישובים בקרלינסקי ושראל (2019) ואשר משקפות את הנתונים במונחי שנת 2017.

אנו ממליצים להגדיר לשם כך גורם (פקטור) קבוע על מנת לנרמל את הטבלאות למונחי שנה עתידית כלשהי. אנו מציעים להשתמש לשם כך באומדן ההוצאה לצריכה פרטית הנומינלית לנפש בשנה מסוימת, המפורסמת על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, או בתחזית של משתנה זה שיכול להיות חלק מהתחזיות השוטפות של משרד האוצר או בנק ישראל.

11. סיכום

בעבודה זו ניתחנו את הכללים המשפטיים בנוגע למזונות ילדים שנפסקו על ידי בית המשפט העליון בפס"ד בע"מ 919/15. פסיקה זו הביאה עמה שינוי עמוק בכך שמזונות ילדים מגיל 6 הם א-מגדריים, וצריכים להיקבע על פי פרמטרים כלכליים. עם זאת, יישום פסיקה זו מושפע משאלת המשתנים שמציבים בתי המשפט בנוסחאות, ובראשם – מהי עלות הילדים בכל בית.

עד כה לבתי המשפט לא היו נתונים אובייקטיביים בעניין זה, וקביעותיהם בעניין נטו לשינויים רבים, שבחלק מהמקרים עמדו בניגוד לנתונים ולמחקר בנושא.

כדי שפסיקת בתי המשפט תהיה מבוססת על נתונים אמפיריים אובייקטיביים, ולא על פסיקה שרירותית, שאינה בהכרח מבוססת נתונים, וכדי ליצור אחידות בפסיקה, אנו מציעים נוסחה ליישום לקביעת גובה המזונות. הנוסחה מבוססת על אומדני עלות גידול ילדים בישראל מתוך קרלינסקי ושראל (2019), אשר נאמדו על בסיס נתוני הוצאות והכנסות בפועל של משקי בית בישראל בשנים 2014 עד 2017. האומדנים הם פונקציה של הכנסת שני ההורים, מספר הילדים וגילם. על מנת להפוך אומדנים אלו לאומדני תמיכה כלכלית בילדים במקרה של פירוד ולקביעת גובה המזונות שצריך לשלם, אנו משתמשים בנוסחה הלוקחת בחשבון, בין היתר, את ההכנסה של כל אחד מההורים ואת חלוקת ימי השהות של הילדים בין ההורים. בנוסף, התמיכה הכלכלית ותשלומי המזונות מחולקים לקטגוריות הוצאה שונות על מנת להתאימה לפסיקת דיני המשפחה בישראל. על מנת להקל בתי המשפט והורים (ואף על המחוקק) ליישם את שיטתנו, אנו מציגים מחשבון אינטרקטיבי קל הזמין בכתובת:

<https://kohelet.org.il/מחשבון-דמי-מזונות/>

נייר זה מיישם בצורה מעשית את פסיקת בית המשפט העליון בע"מ 919/15, ובכך מהווה מדריך עזר לבתי המשפט ליישום של פסיקה זו. מטרתו לאפשר קביעת מזונות ריאליים, בצורה אחידה, שקופה וידועה מראש (פרדיקטבילית). שימוש בהמלצות המפורטות בנייר זה יביא להפחתה בהתדיינויות ובמאבקים, ויאפשר לשני משקי הבית לכלכל את הילדים בצורה ראויה. במקביל, הדברים מופנים גם למחוקק שיוכל לקחת את הדברים ולקבוע אותם בצורה מסודרת בחקיקה. אנו מקווים כי הצעה זו תישקל בכובד הראש הראוי לסוגיה חשובה זו.

- Canada Minister of Justice. (2020). Federal Child Support Guidelines.
- Child Maintenance Service. (2017). *How we work out child maintenance: A step-by-step guide*.
- Child Maintenance Service. (2020). Child Maintenance Service statistics: data to December 2019, Great Britain. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/child-maintenance-service-statistics-data-to-december-2019-experimental/child-maintenance-service-statistics-data-to-december-2019-great-britain>
- Department of Human Services. (2018). Department of Human Services Annual Report: 2017–18.
- GOV UK. (2020). Calculate child maintenance. Retrieved July 25, 2020, from <https://child-maintenance.dwp.gov.uk/calculate/>
- Office of Child Support Enforcement. (2019). *Child Support in the United States: Preliminary Report FY 2019*.
- Venohr, J. C. (2017). Differences in state child support guidelines amounts: Guidelines models, economic basis, and other issues. *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers*, 29(2), 377–408.
- קרלינסקי, א., & שראל, מ. (2019). אמידת העלות של גידול הילדים בישראל. *הרבעון לכלכלה*, 63(3/4), 103–144.

נספחים

נספח א'

רשימת מוצרים בסקר הוצאות משק בית לפי סוגי הוצאות.

נספח ב'

טבלה - סך התמיכה הכלכלית בילדים עבור רמות הכנסה והרכבי משק בית שונים.

טבלה נ1 - ההוצאה על ילדים (במונחי 2017) לפי קטגוריה, הכנסה והרכב משק בית - שיטה מסורתית

הרכב משק בית: ילד אחד קטן			שני ילדים קטנים או ילד אחד מתבגר			ילד אחד קטן ואחד מתבגר		
הכנסה נטו	משתנות	מדור אחרות	משתנות	מדור אחרות	משתנות	משתנות	מדור אחרות	משתנות
5,000	932	349	149	1,577	627	2,054	854	414
7,500	1,085	430	206	1,832	771	2,382	1,048	571
10,000	1,216	505	264	2,049	903	2,658	1,225	730
15,000	1,436	642	384	2,412	1,144	3,121	1,548	1,053
20,000	1,623	768	507	2,717	1,366	3,507	1,844	1,384

נספח ג'

גורם עלות החיים בנפרד - פירוט

בקרלינסקי ושראל (2019) המשוואה לפיה נקבעה "רמת החיים" הינה:

$$B = \alpha + \beta \ln(C) + \gamma \ln(2 + 0.5k_1 + k_2) + \delta X$$

כאשר β הוא המקדם של סך ההוצאה לתצרוכת, γ הוא המקדם של מספר הנפשות במשק הבית, מספר המבוגרים הוא תמיד 2, k_1 ו k_2 הוא מספר הילדים הקטנים והמתבגרים בהתאמה. ו- X כולל מאפיינים דמוגרפיים וכלכליים נוספים של משק הבית. עלות הילדים במונחי גידול בהוצאה לעומת משק בית ללא ילדים ניתן על ידי³⁵:

³⁵ עלות הילדים במונחי שיעור מההוצאה עבור משק בית נתונה על ידי $\exp\left(\frac{\gamma}{\beta} \ln\left(\frac{2}{2+0.5k_1+k_2}\right)\right)$. במשק בית ללא ילדים ביטוי זה שווה ל-1. לכן, עלות הילדים במונחי גידול בהוצאה לעומת משק בית ללא ילדים נתונה על ידי המשוואה לעיל פחות 1.

$$\exp\left(\frac{\gamma}{\beta} \ln\left(\frac{2}{2 + 0.5k_1 + k_2}\right)\right) - 1$$

על ידי הצבת המקדמים שנאמדו בקרלינסקי ושראל (2019) נמצא כי סך העלות עבור שני ילדים קטנים (או ילד מתבגר אחד) עומדת על 0.232. חלוקה של עלות זו בסך העלות (הכוללת גם את ההורים, המנורמלים כאמור ל-1) – כלומר $\frac{0.232}{1+0.232}$ מובילה לכך כי משקל הילדים בתצרוכת עומד על 19%. נגדיר עתה את "גורם עלות החיים בנפרד – הורים" כ- s_p . ואת "גורם עלות החיים בנפרד – ילדים" כ- s_k . גורמים אלו מכפילים את חלק הילדים וההורים בהתאמה כך:

$$\frac{0.232 \times (1+s_k)}{1 \times (1+s_p) + 0.232 \times (1+s_k)}$$

לפי גרונאו (2012), ערכו של s_p עומד על 0.25, אך אין הוא מתחשב ב- s_k . אם נציב ב-משוואה לעיל 0 או 0.25 בגורמי עלות החיים בנפרד של ההורים והילדים, נקבל את משקל הילדים בתצרוכת המתוקן לעלות החיים בנפרד. הכפלת משקל הילדים בתצרוכת המתוקן בסך ההוצאה של משק הבית (כפונקציה של סך הכנסתו, מספר הנפשות וגורמים נוספים) נותן לנו את טבלה 2.

נספח ד'

אומדים שתי משוואות, הראשונה היא סך ההוצאה לתצרוכת בקטגוריה מסויימת (משתנות, מדור ושונות, אחרות) והמשוואה השנייה היא שיעור ההוצאה על מוצרי בסיס (גמישות הוצאה נמוכה מ-0.75) מתוך כל קטגוריה. חוזים עבור כל קטגוריה את סך ההוצאה, סוכמים ואז משתמשים בשיעור היחסי מתוך סך ההוצאה כאומדן לעלות על הקטגוריה הספציפית.

לדוגמה: מצאנו שעבור משק בית עם הכנסה נטו של 10,000 שקלים וילד קטן אחד, סך ההוצאה היא 2,000 שקלים. בחלוקה לקטגוריות נמצא שמשתנות מהוות 1000 שקלים, מדור ושונות מהוות 800 שקלים ואחרות מהוות 400 שקלים. בסה"כ 2,200. החלק של כל אחת מהקטגוריות בהוצאה היא 45, 36 ו-18 אחוז בהתאמה. ניקח את סך ההוצאה (2000) ונכפיל אתה בשיעורים אלה ונקבל: 909, 727 ו-363.